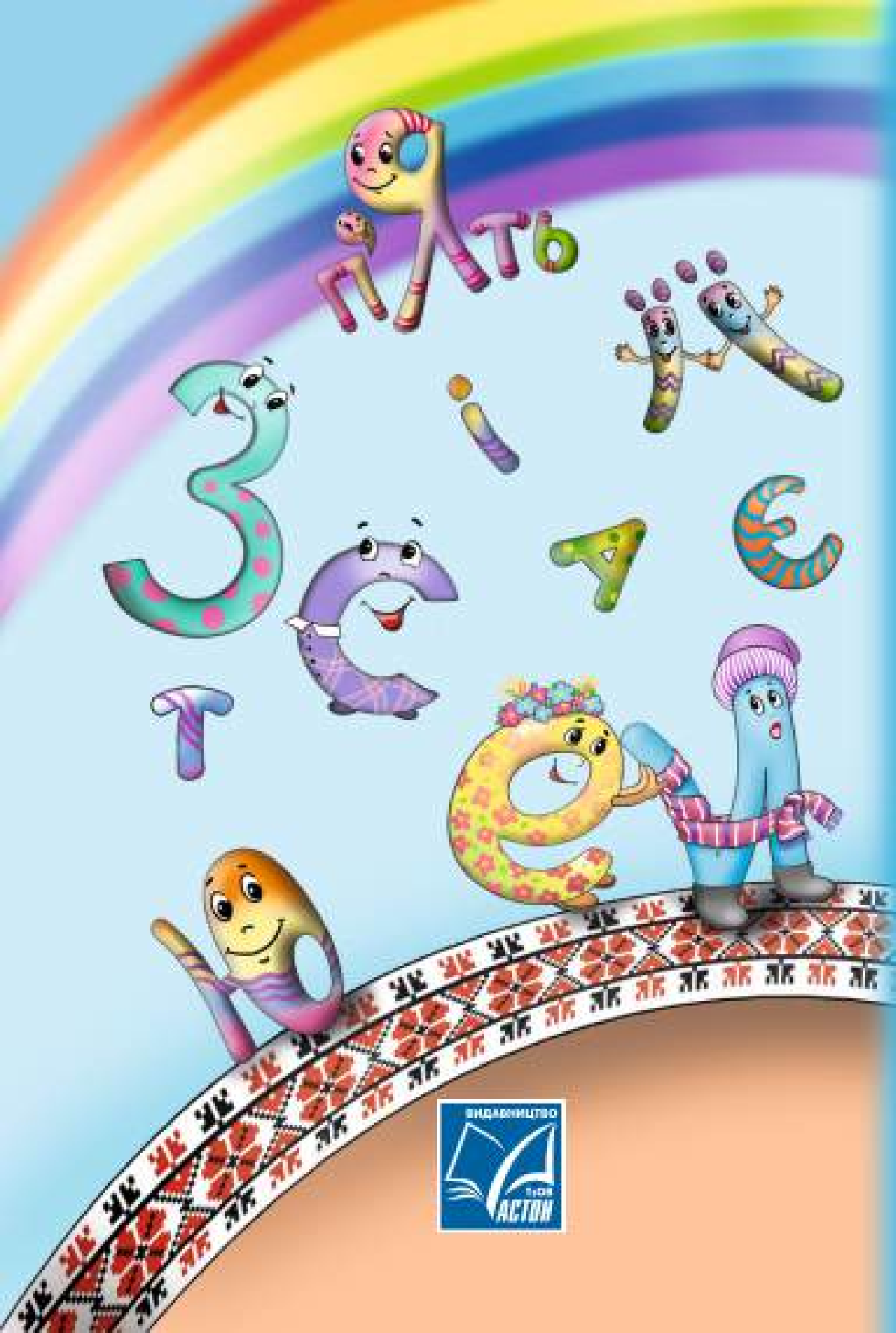

2025

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ Частина 1

3

Марія Чабайовська
Наталія Омельченко
Віра Синільник

Українська мова та читання

Частина 1

Марія Чабайовська, Наталія Омельченко, Віра Синільник

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

Частина 1

**Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України**

**Тернопіль
Астон
2025**

УДК 811.161.2(075.2)
Ч-12

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 07. 01. 2025 № 22)

Чабайовська М. І.

Ч-12 Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1 / М. І. Чабайовська, Н. М. Омельченко, В. В. Синільник. — Тернопіль : Астон, 2025. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-308-

Відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та Типової освітньої програми початкової освіти колективу авторів під керівництвом Р. Б. Шияна

УДК 811.161.2(075.2)

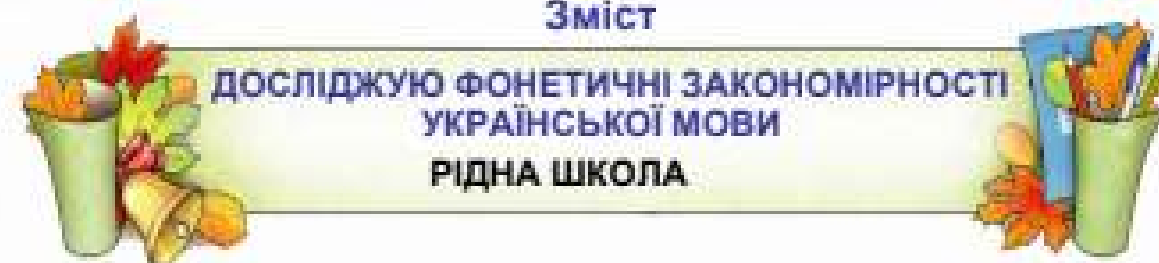
Умовні позначення

	Номер завдання		Працюю в парі або групі
	Пригадую		Завдання різного рівня складності
	Досліджую, вивчаю мовний і літературознавчий матеріал		Знайомлюся з медіа
	Завдання для розвитку критичного мислення		Для допитливих і кмітливих
	Презентації для уроків української мови та літературного читання, рубрики «Перевір свої досягнення», «Відповіді до завдань», інтерактивні завдання розміщено за покликанням https://cutt.ly/Yry8jPiS й QR-кодом.		

ISBN 978-966-308-

© Чабайовська М. І.,
Омельченко Н. М.,
Синільник В. В., 2025
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2025

Зміст

ДОСЛІДЖУЮ ФОНЕТИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ РІДНА ШКОЛА

Звуки і букви. Українська абетка (алфавіт)	7
Маріюка Підгір'янка. Школа	8
Склад. Наголос. Наголошені і ненаголошені склади й звуки.	
Голосні звуки, позначення їх буквами	10
Анатолій Костецький. Головна професія	10
Оксана Сенатович. Вчиться вересень читати	13
За Зіркою Мензатюк. Як Василько не впізнав свою кімнату	15
Приголосні звуки, позначення їх буквами	18
Надія Красоткіна. Шкільне життя	18
Приголосні звуки, позначення їх буквами.	
Буквосполучення <i>дж, дз, їо, ьо</i> . Апостроф	20
Василь Сухомлинський. Я хочу сказати своє слово	20
Дзвінки і глухі приголосні	23
Ірен Роздобудько. Як зрозуміти хлопців? Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах	23
Медіа. Створення коміксів	26
Дзвінки і глухі приголосні. Правильна вимова слів із дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим	26
Грицько Бойко. Знайшов тему	28
Приголосні тверді, м'які і пом'якшені. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами <i>і, я, ю, є</i>	29
Маріюка Підгір'янка. Прийшла осінь	29
Лідія Поваж. Осінь	32
Позначення м'якості приголосних на письмі буквою <i>ь</i>	34
Оксана Іваненко. Казка про білочку-мандрівницю	34
Оксана Іваненко. Казка про білочку-мандрівницю (продовження)	36
Подовжені м'які приголосні звуки. Вимова і правопис слів із подовженими м'якими приголосними	38
За Василем Сухомлинським. Яблуко в осінньому саду	39
Тетяна Строкач. Яблуко в осінньому саду	40
Театралізація	42
Перевір свої досягнення	42

ДОСЛІДЖУЮ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА ЗВУЧИ, РІДНА МОВО

Пряме і переносне значення слів	43
Оксана Забужко. Рідна мова	43
Зірка Мензатюк. Золоте серце	45
Іван Малкович. «Свічечка букви „І”». Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах	46
Багатозначність слів	47
Надія Красоткіна. Чарівні є слова	47
Оксана Сенатович. Тиждень авічливості в школі	49
Омоніми	51
Петро Осадчук. Осінь	51
Марія Пономаренко. Осінь пензлика взяла	53
Медіа. Створення фотоколажу на тему «Осінь»	54
Синоніми. Антоніми. Роль синонімів і антонімів у тексті	56
Людмила Федорова. Осінні пахощі	56
Людмила Федорова. Осінні пахощі (продовження)	59
Фразеологізми	62
Зірка Мензатюк. Про відьму й котячий хвіст	62
Зірка Мензатюк. Про відьму й котячий хвіст (продовження)	64
Перевір свої досягнення	66

ДОСЛІДЖУЮ БУДОВУ СЛОВА ЛЮБІТЬ КНИГУ

Основа і закінчення	67
Олександр Пархоменко. Найперша книжка	67
Із чого складається книга? З інтернет-ресурсів	69
Корінь слова. Спільнокореневі слова. Розрізнення форм слова і споріднених слів	71
За Іриною Порхун. 27 причин читати книгу. Причина № 1: книги — це знання	71
За Іриною Порхун. 27 причин читати книгу. Причина № 13: електронні книги легко носити зі собою	74

Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в корені, що перевіряються наголосом	76
За Лесею Лужицькою. Хитрі близнюки	76
За Іриною Порхун. 27 причин читати книгу. Причина № 16: ти можеш порівняти книгу і фільм	78
Добирання спільнокореневих слів і зміна форми слова для перевірки написання слів із ненаголошеними [е], [и]	80
За Остасом Вишнею. Любіть книгу!	80
Іван Андрусак. Про вміння читати. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах	82
Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в корені, що не перевіряються наголосом	84
«В українських дитячих журналах...». З інтернет-ресурсів	84
Префікс. Роль префіксів у слові	89
Лідія Новикова. Осінь	89
Суфікс. Роль суфіксів у слові	90
Зірка Мензатюк. Умілі брати	91
Словотворча роль префіксів і суфіксів у слові	93
Лоренц Паулі. Лисичка йде до бібліотеки.	
Переклад Світлани Колесник	93
Лоренц Паулі. Лисичка йде до бібліотеки (продовження).	
Переклад Світлани Колесник	95
Правопис префіксів і однозвучних слів	97
За Всеволодом Нестайком. Дивовижні пригоди в лісовій школі	97
Грицько Бойко. Як Василько «відпочився»	100
Медіа. Написання листа	101
Правопис префіксів роз-, без-	102
Лідія Новикова. Зима	102
Елла Белкіна. Зима очима художника	103
Грицько Чубай. Малюю зиму	105
Написання префіксів з- (с-)	107
Олена Пчілка. Перший сніг	107
Платон Воронько. Гра у сніжки	110
Узагальнення вивченого про будову слова	112
Борис Комар. Загублені рукавички	112
Борис Комар. Загублені рукавички (продовження)	114
Перевір свої досягнення	116

ДОСЛІДЖУЮ ІМЕННИКИ ЦЕ — МОЯ УКРАЇНА

Іменник як частина мови	117
Наталія Козленко. Незалежна і єдина	117
Анатолій Григорук. Дивовижні імена	119
Назви істот і неістот	121
За Михайлом Крищуком. Київ за князя Ярослава Мудрого	121
За Михайлом Крищуком. Київ за князя Ярослава Мудрого (продовження)	123
Власні і загальні іменники. Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах. Велика буква в кличках тварин	125
Моя Україна. Із журналу	125
Галина Румар. Чарівна флейта	128
Театралізація	128
Велика буква в назвах міст, сіл, вулиць, майданів, площ.	
Велика буква в назвах річок, озер, морів, гір	132
Всеволод Нестайко. Тореадори з Васюківки	132
Рід іменників	137
Іван Малкович. Понад Дніпро гуде метро. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах	137
Дніпро і Десна (легенда)	140
Число іменників	142
За Ольгою Зубер. Новорічне диво	142
Тетяна Прокоф'єва. Бережи природу, друже!	145
Відмінки іменників	147
Ярина Винницька. Різдвяний Львів	150
Аналіз іменника як частини мови. Узагальнення за темою «Іменник»	152
Анатолій Качан. Зима щедріє по дворах	152
Наталка Поклад. Новорічний подарунок	155
Медіа. Створення класної газети	155
Повторення вивченого	156
Марія Хоросницька. Святвечір	156
Василь Скуратівський. Дідух на покуті	158
Перевір свої досягнення	159
Відповіді до завдань	159

ДОСЛІДЖУЮ ФОНЕТИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ РІДНА ШКОЛА

Звуки і букви. Українська абетка (алфавіт)

1. Прочитай виразно вірш.

Мова — державна перлина,
Нею завжди дорожить:
Без мови немає країни —
Мову, як матір, любіть!

Федір Пантов

- Чому нам потрібно берегти мову?
- Яке значення державної мови в житті людини? А рідної?

2. Прочитай вислів. Як ти розумієш його зміст?

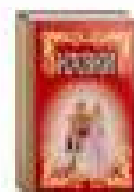
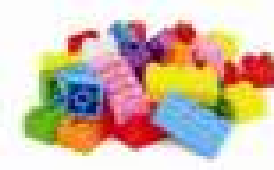
Як дерево починається з кореня, так слово
починається зі звука (*Олексій Довгий*).

- ❖ Визнач кількість звуків і букв у виділених словах.

*Пригадай, що ти знаєш про звуки
мовлення.*

3. Назви зображені предмети. Запиши. Вимов звуки. Які з них голосні, які — приголосні? Як ти їх розрізняєш?

4. Які асоціації виникають у вас, коли чуєте слово **школа**? Розгляньте мапу думок (на форзаці підручника). Подумайте, якими словами ви б її доповнили.

5. Прочитай виразно вірш.

Школа

Школо наша, школо,
Приголуб нас, мила,
Пригорни усіх нас,
Як голуб під крила.
Ти нас всіх научиш,
Як у світі жити,
Як зло оминати,
Як добро чинити.
Бджілоньки — на квіти,
Дітоньки — до школи,
Там збирають мудрість,
Як мед в полі бджоли.

Марійка Підгірянки

- Чого, на думку авторки, навчають у школі?
- Яке значення має школа в житті людини?
- Відшукай у вірші й прочитай рядки, у яких Марійка Підгірянки звертається до школи.
- Знайди в тексті речення з порівняннями. Прочитай.
- Визнач тему і головну думку вірша.

Прослухай пісню Наталії Май
«Здрастуй, школо!» за покликанням на
сайті <https://is.qd/wlnUOS> або QR-кодом.
• Розкажи, про що в ній йдеться.

6. З яких звуків складається слово **школа**? А з яких букв?

7. Спийши виділені рядки вірша «Школа». Як ти їх розумієш?

- ❖ Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків. Поясни, чому ти так думаєш.

8. Розглянь малюнки. Утвори й запиши пари слів, які відрізняються одним звуком. Підкресли в них букви, які змінюють значення слова.

Пригадай назви літер української абетки.

9. Користуючись абеткою, відгадай слово й запиши.

Перша буква розташована в алфавіті між буквами Г і Е; друга — після З; третя — перед С; четверта — між Д і Є; п'ята — перед Л; шоста — перед У; сьома — після Н; восьма — після П.

- ❖ Придумай і запиши речення із цим словом.

директор

10. Розташуй слова в абетковій послідовності й запиши їх.

Звук, буква, склад, мова, письмо, слово, мовлення, правило, вимова, речення, літера, зошит, алфавіт, абетка, азбука, книга.

11. Прочитай слова, записані в рядку. Склади нове слово за зразком: **музика, вовк, півень, риба — мова.**

Брат, суп, вікно, червень, верба.

Акація, оберіг, озеро, квітень, садок, дорога.

- ❖ Закодуй і запропонуй сусідові / сусідці по парті прочитати нове слово.

Склад. Наголос.
Наголошені і ненаголошені склади й звуки.
Голосні звуки, позначення їх буквами

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у вірші.

Головна професія

Спитай у тата і у мами,
 Які професії у них.
 Професій різних є чимало,
 Сповна їх вистачить на всіх!
 Та є одна поміж професій,
 Якої вчаться у житті.
 Вона для кожного найперша,
 Якої вчитимешся й ти!
 Учитель, лікар та геолог,
 Письменник, слюсар чи кресляр —
 Всі називають головною
 Одну професію — школяр!
 Бо всім відомо, що без школи,
 Без знань, що мусиш там набуть,
 Не станеш у житті ніколи
 Тим, ким в дитинстві мрієш бути!

Анатолій Костецький

- Про які професії згадано у вірші?
- Поясни, чому найголовнішою в житті є професія школяра.
- Яка головна думка вірша Анатолія Костецького «Головна професія»? Підтвердь це рядками тексту.
- Що робиш ти для досягнення своєї мрії?

Культура мовлення

Моя ~~завітна~~ мрія — вчитися.

Моя заповітна мрія — вчитися.

Пригадай, як правильно визначити кількість складів у слові.

2. Спиши виділені рядки вірша Анатолія Костецького «Головна професія», поділяючи слова на склади.
3. Випиши в три колонки відповідно односкладові, двоскладові й трискладові слова.

Вірш, казка, прислів'я, приказка, пісня, байка, жарт, лічилка, мирилка, легенда.

4. Склади слово: перший склад першого слова, другий — другого, третій — третього.

Колосок, кориця, помідор —

- ❖ Придумай речення із цим словом і запиши.
- ❖ Подумай і за зразком закодуй слово *дитина*.

Пригадай, як правильно переносити слова з рядка в рядок.

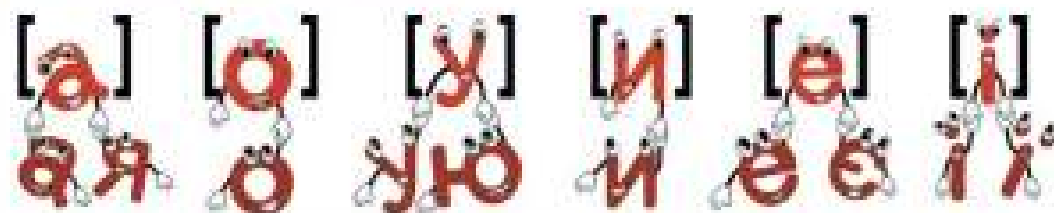
5. Знайди у вірші слова, які відповідають поданим звуковим моделям.

● — ● — ● = — — ● — ● = ● = ●

- ❖ Поділи слова для переносу.

Пригадай, скільки голосних звуків в українській мові. Якими буквами їх позначають на письмі?

6. Випиши з останнього речення вірша слова, які закінчуються на букву, що позначає голосний звук. Постав наголос. Перевір за орфоепічним словником.

❖ Підкресли літери на позначення наголошених голосних червоним олівцем, а ненаголошених — зеленим.

7. Встав пропущені букви. Запиши слова: спочатку з наголошеним першим складом, потім — з наголошеним другим складом і з наголошеним третім складом.

Вер..сень, вул..ця, м..тро, т..атр, кал..ндар, н..діля, пон..ділок, с..р..да, ч..твер, д..ктант, пр..дмет, пом..лка, порт..ель, ч..тання.

❖ Підкресли слова, у яких голосних і приголосних звуків однакова кількість.

8. Випиши з орфоепічного словника п'ять слів на букву, з якої починається твоє ім'я. Зверни увагу на місце наголосу в кожному з них.

❖ Знайди в словнику й випиши п'ять слів, які мають подвійний наголос.

Голосні звуки, позначення їх буквами

1. Назви й запиши букви, що позначають голосні звуки. Обведи літери, які можуть позначати два звуки.
2. Спиши, вставляючи замість крапок букви, що позначають голосні звуки. Прочитай прислів'я. Поясни, як ти його розумієш.

Хт.. б..г..т.. ч..т.. .., т..й б..г..т.. зн.. ..

3. Прочитай виразно вірш.

Вчиться вересень читати

Вчиться вересень читати,
вчиться літери складати.

Засміявся хитро вітер:

— А склади-но ОСІНЬ з літер!

Вдарив вересень тривогу:

— Хто прийде на допомогу?!

Огірок озвався гречно¹:

— «О» віддам я, безперечно,
раз okazія² така! —

Стала гірка з огірка.

Тут світання нагодилось,
також чемно уклонилось:

— «С» охоче віддаю,
бо вітанням я стаю.

Ціле «ІН» індик приніс

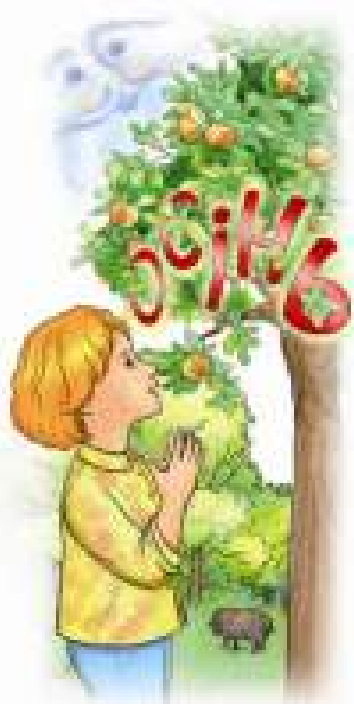
в подарунок: — Прошу, друже!.. —

Дик, кабан великий дуже
навпростець побіг у ліс.

¹ Гречний — чемний, шанобливо ввічливий у поводженні з людьми.

² Okazія — дивний випадок, незвичайна подія, те саме, що пригода.

Мовить вересень до себе:
— Ще м'якого знака треба! —
І підходить до коня:
— Дайте знак м'якшення!
— Що ж, бери! — промовив кінь,
і з коня зробився кін¹...
ОСІНЬ — вересень читає
і на radoщах аж сяє.
Вітру ж — соромно, і вітер
каже вересню: — Із літер
можу «І» віддати тобі!
— Пізно, вітре, далєбі,
віддавати «І» тепер,
як тобі я носа втер!

Оксана Сенатович

- Назви головних героїв вірша.
- Відшукай у ньому рядки, у яких розповідається про те, що хотів віддати вересню вітер. Прочитай їх.

- Знайди й прочитай у вірші рими.
- Як ти розумієш виділені вислови?

- Обери собі партнерів. Приготуйся виразно прочитати діалог між вереснем, вітром і огірком.

4. Випиши з вірша по два слова в три колонки:

у першу — слова, у яких звуків і букв порівну;
у другу — слова, у яких звуків менше, ніж букв;
у третю — слова, у яких звуків більше, ніж букв.

5. Випиши з вірша виділені слова й зроби їх звуко-буквений аналіз.

¹ Кін — спеціальний майданчик, на якому показують вистави; сцена.

Голосні звуки, позначення їх буквами

- 1. Прочитай заголовок і уривок казки. Подумай, яка пригода могла трапитися з Васильком.**

Як Василько не впізнав свою кімнату
(уривок)

Озираючись Василько: знову все як належить. По кімнаті розливається м'яке сяяння від люстри, на полиці його улюблені звірята: хутрянні ягня та заєць і їжак із карпатського сіна з яблечком на голках. І зошит таки його, дарма що з ляпкою, і під ногами його м'яч, а з кухні пахне смачно-пресмачно — то парують ячня і юшка з в'юнами.

— Поївши, бери м'яч і пограй у футбол, хлопці надворі вже чекають, — мовили Я, Ю, Є та Ї. — А ми підемо в гості до літери Щ. То наша найближча родичка, бо теж позначає на письмі два звуки, щоправда, обидва приголосні. Вона пригостить нас щавлем і щукою. Щиро й щедро пригостить!

За Зіркою Мензатюк

Перевір своє передбачення,
прочитавши казку за покликанням на
сайті <https://is.gd/eq2yx4> або QR-кодом.

- У яких словах ховалися від Василька букви Я, Ю, Є, Ї?
- Знайди й прочитай абзац, у якому літери перестали ховатися від Василька.

2. Прочитай виразно вірш. Скажи, про які букви тут ідеться.

Що про букви я, ю, є
Треба знати нам усім?
Це таке, передусім:
Після букв, що позначають
Звуки тільки голосні,

По два звуки позначають
Всі ці букви чарівні.
Це ж бува і на початку
Багатьох цікавих слів,
А іще коли апостроф,
Також м'який знак посів
Місце перед я, ю, є:
голубіє, мрія, мрію,
єдність, юність, ясени,
ательє, Нью-Йорк, мільярди,
в'ється, п'ять, м'ячі, в'юни.
Ось, наприклад, буква ї:
Розмісти собі її
На початку, чи в кінці,
Чи посередині слова —
І вона — така чудова! —
Подивує враз тебе:
Скрізь два звуки назове.

Леся Лужецька

3. Випиши виділені слова. Підкресли букви, які позначають два звуки.

- Досліди, у яких випадках ці літери позначають два звуки.
- Перевір свій висновок за поданим правилом.

Пригадай! На початку слова, після букв, що передають голосні звуки, апострофа та м'якого знака літери **я, ю, є** позначають два звуки: **я — [йа], ю — [йу], є — [йе]**.

Буква ї завжди позначає два звуки — [йі].

4. Випиши з поданого уривка казки Зірки Мензатюк «Як Василько не впізнав свою кімнату» слова, у яких **я, ю, є, ї** позначають два звуки. Поясни, чому ти так думаєш.

5. Спиши. Встав пропущені букви **я, ю, є, ї**.

Солов..., мал...вати, ...линка, заспіва...,
літи..., виши..., мрі... .

- Підкресли літери, які позначають два звуки.
- Досліди, де стоять букви **я, ю, є** у виділених словах. Скільки звуків вони позначають?

Пригадай! Після букв, що передають приголосні звуки, літери **я, ю, є** позначають один звук:

я — [а], ю — [у], є — [е].

6. Розглянь звукові моделі слів. Випиши слова, які відповідають першій звуковій моделі, у першу колонку, другій — у другу, третій — у третю.

Каченя, їжак, сідаю, лілея, єнот, кошени, гусеня, літак, літає.

❖ Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв.

7. Постав літери на місця і запиши слова. Знайди «зайве» слово. Запиши його звукову модель.

ЛИЦЯСИ, ЦАЄЗЬ, ІМДЕВДЬ, ЛУЯВНЯ, ЧОЖАЇК.

❖ Поділи слова для переносу.

Приголосні звуки, позначення їх буквами

1. Прочитай виразно вірш.

Шкільне життя

Шкільне життя — це дивовижна казка!
Тут однокласники — це друзі всі, повір!
Є паличка чарівна в нас — указка!
І олівець незвичний, і папір...
А кожна книжка — подорож цікава
В минуле і в невідоме майбуття.
Тут суперечка може бути жвава,
І дивовижні, справжні відкриття.
Тут пісня й танець нас усіх єднає,
Уроки і перерви, ігри й сміх.
Тут кожен з нас свої таланти має,
Свій простір є для кожного й для всіх!

Надія Красоткіна

- Кого авторка вважає друзями, а кого ти?
- Відшукай і прочитай рядки, у яких говориться, що єднає в школі всіх однокласників та однокласниць.
- Знайди у вірші слова, які можна використати, щоб скласти розповідь про школу.

Письмо для себе

Напиши в зошиті про те, якою ти уявляєш школу майбутнього (кілька речень).

2. Знайди слова у вірші, які закінчуються буквою, що позначає приголосний звук.

3. Спиши виділені у вірші речення.

❖ Підкресли слова, у яких приголосних звуків більше, ніж голосних.

❖ Випиши слово, яке відповідає поданій звуковій моделі.

❖ Склади й запиши речення із цим словом.

4. Встав пропущені букви або буквосполучення (ф, хв; г, ґ). Запиши слова.

Світло..ор, ..іст, ..алити, ..локси, ..арба, ..іалка, ..ея, ..отогра..., ..іяля, шо..ер, ..ірма, ..орма.

А..рус, ..рунт, ..ніздо, ..ел..отати, доро..а, ..анок, ..едзь, ..усенята, ..ава, дзи..а, ..ілка, ..удзик.

❖ Підкресли зеленим олівцем односкладові слова, а червоним — двоскладові.

❖ Із непідкреслених слів склади цікаву розповідь.

5. Випиши з двох останніх речень уривка казки Зірки Мензатюк «Як Василько не впізнав свою кімнату» (с. 15) слова, у яких є букви, що завжди позначають два звуки.

❖ Підкресли двоскладові слова.

Приголосні звуки, позначення їх буквами.
Буквосполучення *дж, дз, їо, ъо*. Апостроф

1. Прочитай виразно вірш. Спиши. Встав буквосполучення *дж* чи *дз*.

Дж і дз — запам'ятай, _ерело, хо _у, б _ола,
одним звуком промовляй: _ьоб, _віночки, _еркала.

Дмитро Білоус

- ❖ Визнач кількість звуків і букв у словах, надпиши.
- ❖ Запиши звукову модель чотирискладового слова.

2. Прочитай заголовок, поміркуй, про що буде розповідатися у творі.

Я хочу сказати своє слово

Катерина Іванівна повела своїх школярів у поле. Був тихий осінній ранок. Високо в небі летів ключ перелітних птахів. Вони тихо курликали, і від цього в степу було сумно.

Учителька сказала дітям:

— Сьогодні ми будемо вчитися розповідати про осіннє небо. Хай кожен із вас добере для цього в рідній мові красиві й точні слова.

Діти притихли. Вони дивилися в небо і думали. Через хвилину всі заговорили: «Небо синє-синє... Небо голубе... Небо чисте...» І все. Діти знову й знову повторювали одні й ті самі слова: синє, голубе, чисте.

Збоку стояла маленька Валя.

— А ти, Валю, що хочеш сказати? — запитала Катерина Іванівна.

— Я хочу сказати своє слово.

— Яке ж твоє слово про небо?

— Небо ласкаве... — тихо сказала дівчинка й усміхнулась.

Діти притихли. Вони враз побачили в небі те, чого не бачили досі: «Небо сумне... Небо тривожне... Небо зажурене... Небо холодне...»

А небо грало, трепетало, дихало, як жива істота. І діти дивилися в його сумні сині-сині осінні очі.

Василь Сухомлинський

- Для чого вчителька повела дітей у поле?
 - Чи доводилося тобі спостерігати за осіннім небом? Розкажи.
- Обери собі партнера / партнерку. Приготуйся прочитати діалог між учителькою і Валею.

Культура мовлення

Читай ~~далше~~.

Читай далі.

3. Спийши перший і останній абзаци оповідання. Підкресли слова з буквосполученнями **ьо, їо**.

❖ Назви м'який приголосний звук у виділеному слові. У яких ще словах він «заховався»? Придумай і запиши кілька слів із цим звуком.

4. Утвори слова й запиши. Надпиши над ними кількість звуків і букв.

буль	ьо	н
бад		рий
син		го
ра		н
л		н
зна		мий

❖ Підкресли слово, яке не можна перенести.

Пригадай, як правильно переносити слова з **ьо, їо.**

Пригадай, коли пишуть апостроф.

5. Випиши в першу колонку слова з апострофом, а в другу — без апострофа.

П..еса, р..ясний, умінн...я, дев...ять, тьм...яний, ім...я, м...ята, цв...ях, здоров...я.

❖ Якщо правильно виконаєш завдання, то з третіх букв слів у кожній колонці складеш нові слова. Запиши їх у відповідну колонку. Надпиши кількість звуків і букв.

Склади листівку-пам'ятку про правопис апострофа.

Дзвінки і глухі приголосні

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у творі.

Як зрозуміти хлопців?

На уроці вчителька довго розповідала про те, як мають себе поводити хлопці та дівчата. Виявилося, що мені багато чого не можна! Наприклад, битися, мов на шаблях, на лінійках з Олегом та Костиком! Плюватися з трубочки пожованим папірцем! Не можна бігати коридорами і з розгону ковзатися на слизькій підлозі! Сидіти на підвіконні. Їсти на уроці бутерброд. І малювати в зошиті з математики цифри у спідничках і бантиках. Ну, багато чого не можна.

Дізнавшись про це, я засумувала, адже дуже кортіло мати відзнаку за поведінку, якої не мала ще ні разу. Але я старалася.

• Про що ти дізнався / дізналася? Про що далі буде йти мова?

Старались і хлопці. Адже вчителька оголосила. Вони теж мали купу обов'язків. І теж зробили для себе купу відкриттів. Наприклад, вчителька розповіла, що ознакою справжнього чоловіка є те, що він носить портфель дівчини і навіть може провести її зі школи додому.

Краще б вона цього не говорила!

• Про що ти дізнався / дізналася? Про що далі буде йти мова?

Всі одразу захотіли показати себе справжніми чоловіками. Особливо Юра — хлопчик, що сидів за останньою партою.

Наступного ж дня він чекав мене біля виходу зі школи.

Я вийшла, розмахуючи портфелем і міркуючи, де б його подіти, доки ловитиму метеликів на клумбі. Юра зненацька підскочив до мене й вихопив портфель.

А вихопивши, почервонів, мов рак, і помчав уперед.

Ірен Роздобудько

* З якими обов'язками хлопців та дівчат ознайомила вчителька на уроці?

** Чому засумувала дівчинка?

** Розкажи, як ти дотримуєшся правил поведінки в школі.

** Як ти вважаєш, у яких рядках оповідання розкрита його головна думка? Прочитай.

*** Чи вважаєш ти, що дівчатка мають поводитися так, як хлопчики?

2. Від імені вчителя зробіть учням оголошення про проведення Свята осені.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хто пише	хто отримує	форма написання тексту	про що текст
учитель	учні	оголошення	Свято осені

¹ РАФТ: зразок виконання дивись на форзаці.

Букви на позначення всіх дзвінких приголосних звуків розташовані в алфавіті до літери **о** (крім **к**), глухих — після **о** (крім **р**).

3. Випиши спочатку слова з буквами, що позначають тільки дзвінкі приголосні звуки, а потім слова з літерами, що позначають тільки глухі приголосні звуки.

черемха

Друг, дерево, кіт, риба, черемха, тиша, хата, мед, дуб, береза, фото, верба, кит, щука.

❖ Яке слово «зайве»? Чому?

❖ Придумай і запиши речення із цим словом.

4. Спиши третій абзац оповідання «Як зрозуміти хлопців?». Підкресли букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки, однією рисою, а глухі — двома.

5. Випиши з передостаннього абзацу оповідання слова, у яких дзвінких приголосних більше, ніж глухих.

6. Запиши назви малюнків. Обведи букви, які позначають глухі приголосні звуки.

❖ З останніх букв слів склади й запиши нове слово. Добери синоніми до нього.

Дзвінки і глухі приголосні.
Правильна вимова слів із дзвінками
приголосними звуками в кінці слова і складу
перед глухим

1. Розгадай ребус.

• Чи знаєш ти, що таке комікси? Перевір свій висновок за поданим правилом.

Комікси — це послідовність малюнків переважно з короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь.

2. Розглянь комікси і склади розповідь.

Правила поведінки в школі

3. Добери самотійно репліки до коміксів.

Правила поведінки в їдальні

Культура мовлення

Як ти ~~держиш~~ вилку?

Як ти тримаєш виделку?

4. Прочитай гумореску. Визнач тему і головну думку твору.

Знайшов тему

У шкільну газету Юра
Мав подати карикатури.
Каже Юра жартома:
— Теми вдалої нема...

Хоч би ти, Мишко, побився, —
Я б тебе намалював.
Тут Мишко як розізлився —

Штурхана Юркові дав!
А Юрко підставив ногу.
Бац! — і впали на підлогу,
Учепились за чуби,
Аж тріщать у них лоби...
От і тема є у Юри
Аж на дві карикатури!

Грицько Бойко

- Чи допустима така поведінка хлопчиків?
- ♦ Випиши з гуморески слова, у яких усі приголосні дзвінки. Правильно вимовляй дзвінки приголосні звуки.

5. Заміни виділені приголосні на парні дзвінки або парні глухі приголосні. Запиши слова.

Коса —	грип —	жити —
ліс —	плоди —	куля —

Пригадай, як вимовляють дзвінки приголосні в кінці складу й слова.

6. Устав пропущені букви, які позначають дзвінки приголосні звуки. Правильно прочитай і запиши слова.

Гра..., лі..., кі...ка, ні..., ка...ка, кні...ка, зага...ка,
ри...ка, ягі...ка.

7. Спийши прислів'я. Як ти розумієш їх зміст?

Яка совість, така й честь.

На обличчі твоєму совість і чесність, а у вчинках твоїх людяність.

- ♦ Підкресли букви, які позначають дзвінки приголосні звуки. Обведи слова, у яких усі літери позначають глухі приголосні звуки.

Приголосні тверді, м'які і пом'якшені.
Позначення м'якості приголосних
на письмі буквами *і, я, ю, є*

1. Прочитай заголовок, розглянь малюнок. Поміркуй, про що буде розповідатися у вірші.

Прийшла осінь

Прийшла осінь люба, мила,
Дітям на потіху
Груші всі позолотила
У годину тиху.

Ще червону фарбу мала
Осінь-мальовничка.
Яблучка помалювала
На обидва личка.

Як на сливи позирала,
Знала, що робити;
Усі сливи завивала
В сині оксамити.

І куди лиш не ходила
У годину тиху,
Весь садочок прикрасила
Дітям на потіху.

Марійка Підгірянка

- * Як змінився садок із приходом осені? Підтвердь свої міркування словами з вірша.
- * Яким рядком тексту відповідає малюнок?
- ** Визнач тему і головну думку поезії.
- *** Якою ти уявляєш осінь? Розкажи.
- *** Створи ілюстрацію до вірша.

2. Складіть малу думок зі словом *осінь*.

3. Випиши з вірша двоскладові слова з наголошеним першим складом.

➔ Підкресли букви, які позначають тверді приголосні звуки, однією лінією, а м'які приголосні — двома лініями.

➔ Досліди, які літери вказують на м'якість приголосних.

➔ Перевір свій висновок за поданим правилом.

Пригадай! М'якість попередніх приголосних звуків позначають буквами **і, я, ю, є**:

лі — [л'^і], ля — [л'а], лю — [л'у], ле — [л'е].

Приголосні звуки

Тверді: [б], [п], [в], [м], [ф], [д], [т], [з], [с], [ц], [л], [н], [дз], [р], [г], [ґ], [к], [х], [ж], [ч], [ш], [дж].

М'які: [б'], [п'], [з'], [с'], [дз'], [ц'], [л'], [н'], [р'], [й].

Пом'якшені: [б'], [п'], [в'], [м'], [ф'], [г'], [ґ'], [к'], [х'], [ж'], [ч'], [ш'], [дж].

❖ У якому з виписаних слів є буква, яка позначає пом'якшений приголосний звук?

4. Яким словам у вірші відповідають звукові моделі?

Пригадай! Буква **й** завжди позначає м'який приголосний звук [й]: *край* — — • = .

5. Добери й запиши по два слова з буквою **й**, що стоїть на початку, у середині та в кінці слова. Склади звукову модель одного слова (на вибір).

6. Прочитай. Запиши слова парами за зразком.

Зразок: літо — райдуга.

Осінь, весна, сніг, пролісок, зима, дощик.

❖ Підкресли слова, у яких є букви, які позначають м'які приголосні звуки.

7. Спиши вірш. Що потрібно зробити, щоб день приніс радість?

Усміхнися всім навколо:
небу, сонцю, квітам, людям.
І тоді обов'язково
день тобі веселим буде.

Анатолій Костецький

❖ Підкресли букви, які позначають пом'якшені звуки.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Приголосні тверді, м'які і пом'якшені.
Позначення м'якості приголосних
на письмі буквами *і, я, ю, є*

1. Прочитай оповідання.

Осінь

Коли в Карпатах настає осінь, усе навколо аж мерехтить кольорами.

Піднявся художник на гору.

— Яка краса! Ця гора — золота. А та — фіолетова, за нею — синя, там — жовтогаряча...

Розклав мольберт, фарби, почав малювати.

А тут сонце за хмару сховалося. Що за чудасія? Золота гора стала синьою, синя — брунатною, фіолетова — посивіла...

Повіяв вітер. І знову все по-іншому: фіолетова — зазолотилася, синя — почорніла. Жовтогаряча спалахнула червоним.

Стоїть художник, дивується.

Осінь у горах магічна!

Лідія Повх

* Які кольори осені побачив художник у Карпатах?

** Відшукай у тексті й прочитай рядки, у яких описано, що побачив художник, коли піднявся на гору.

** Поміркуй, як можна назвати цей твір. Запропонуй свій варіант заголовка.

*** Розглянь картину Йосипа Бокшай «Осінь у Карпатах». Які почуття вона викликає в тебе?

*** Порівняй картину й твір Лідії Повх «Осінь». Склади (усно) розповідь про осінь у Карпатах.

Йосип Бокшай
«Осінь у Карпатах»

2. Випиши з тексту слова з м'якими та пом'якшеними приголосними. Підкресли букви, які позначають м'які й пом'якшені приголосні звуки, двома лініями та обведи літери, які вказують на м'якість приголосних звуків.

❖ Обведи слова, у яких букв більше, ніж звуків.

❖ Виконай звуко-буквений аналіз слова *малювати*.

3. Запиши слова з м'якими приголосними у дві колонки: у першу — м'якість позначається буквою *і*, у другу — літерами *я, ю, є*.

Горішки, квіти, гладіолус, помідор, буряк, картопля, любисток, працювати, чорнобривці, життєвий, осінній, гарбузиння.

❖ Підкресли трискладові слова, у яких наголошений другий склад.

4. Прочитай осінні прикмети.

Багато опеньків восени — на сувору зиму.

Якщо осінь багата на гриби — зима буде тепла.

Грім у вересні — на теплу й тривалу осінь.

❖ Випиши слова, у яких немає м'яких і пом'якшених приголосних.

❖ Знайди слова, у яких усі приголосні дзвінки. Підкресли їх.

5. Прочитай скоромовку. Спиши.

Лис малий і більший лис Задрить білка в лісі лису.

По гриби ходили в ліс. Лис лисички ніс із лісу.

❖ Підкресли букви, які позначають пом'якшені приголосні звуки.

❖ Знайди слова, які відрізняються однією літерою.

6. Розшифруй і запиши слова, користуючись номерами букв абетки.

17, 12, 22, 33, 27, 31

22, 24, 10, 12, 21, 33

23, 32, 16, 7, 18, 31

16, 12, 18, 12, 33

❖ Запиши звукові моделі слів.

Позначення м'якості приголосних на письмі буквою ь

1. Прочитай казку.

Казка про білочку-мандрівницю

Маленька білочка народилася наприкінці літа. Вона була зовсім голенька й сліпа.

— Це нічого, — сказала мати-білка її старшим братам і сестрам, що народилися раніше й тепер, пробігаючи повз рідне гніздо, зневажливо дивилися на сестричку, — ви теж були колись такі, а тепер бачите, які у вас пухнасті хвостики й вушка з китичками.

І справді, маленька білочка за деякий час укрилася м'якою пухнастою шерстю, а потім розплющила свої горіхові очі — вони й завбільшки були як маленький горішок, і на колір такі самі.

Але як тільки глянула — очі стали відразу як великий горіх, бо навколо було дуже цікаво й хотілося все швидше побачити.

Вона висунула гостру, цікаву мордочку з гнізда, повела вушками і спитала матір:

— А що то таке?

— То стара ялина, ми будемо там жити взимку. То хороша стара ялина, на ній багато смачних шишок і велике дупло для нашої квартири.

— А то що?

— То пташки. Вони, правда, дуже балакучі, особливо вранці та ввечері, але шкоди нам не роблять. А он бачиш, крадеться поміж деревами?

Отого звіра бережись: то стара лисиця, вона хитріша за всіх у лісі й може тебе з'їсти. Та як тільки в тебе хвостик стане великий і лапки зміцніють, я навчу тебе стрибати по верхах дерев, і тебе ніхто не спіймає.

Оксана Іваненко

- Назви головних героїв казки.
- Знайди й прочитай абзац, у якому описано маленьку білочку.
- Про що розповідала мама білочці? Підтвердь свої слова рядками казки.

- Обери собі партнера / партнерку. Приготуйтеся прочитати діалог між мамою і білочкою.

2. Знайди в тексті слова, у яких букв більше, ніж звуків. Запиши. Поясни, чому ти так думаєш.

• Підкресли у виписаних словах букви, які позначають м'які приголосні звуки.

- Досліди, яка літера вказує на м'якість цих приголосних.
- Перевір свій висновок за поданим правилом.

Пригадай! Буква «м'який знак» (ь) позначає м'якість приголосних звуків.

3. Запиши назви малюнків.

Підкресли букви, які вказують на м'якість приголосних звуків.

• Зроби звуко-буквений аналіз односкладового слова.

4. Випиши з тексту казки виділені слова за алфавітом.

Підкресли наголошені склади.

• Придумай цікаву історію з цими словами.

Позначення м'якості приголосних на письмі буквою ь

1. Прочитай продовження казки.

Казка про білочку-мандрівницю

Маленька білочка із заздрістю дивилася на своїх старших братів та сестер, що плигали по зелених ялинах. Їх нібито вітер перекидав із дерева на дерево. Вони могли мандрувати по всьому лісі. І всі дуже вихвалялися, що вони вже великі.

«Хоч би й мені швидко бігати й стрибати! — думала маленька білочка. — Я б тоді їх усіх випередила й забігла б найдалі».

Та от і в неї зміцніли лапки, хвостик став пухнастий і вже міг махати над її мордочкою, як віялом. А над вухками ще раніше з'явилися маленькі китички — вузькі й гострі, зовсім як щіточки на дитячих пензликах. Мати почала вчити її лазити й стрибати.

— Це добре, що піросла маленька білочка, — сказала мати-білчиха, — у нас тепер багато роботи, і ти теж допомагатимеш. Нам треба за гарної погоди зробити запаси на зиму. Тільки ти, білочко, не забігай далеко. Далі дуба та ялинки не ходи.

Оксана Іваненко

* Про що думала маленька білочка? Прочитай.

* Що радила їй мама?

Прочитай продовження казки за покликанням на сайті <https://is.gd/lpj-Sn> або QR-кодом.

** Простеж, як у творі змінювався зовнішній вигляд і характер білочки.

** Спробуй дібрати інший заголовок із запропонованих: *Маленька білочка. Білчина родина. Пригоди маленької білочки.* Який із заголовків тобі найбільше сподобався? Чому?

*** Поставте запитання одне одному за змістом казки.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
мама-білка	мешканці лісу	прохання	знайти білочку

Письмо для себе

Поміркуй, кому були вдячні білчині родичі.

2. Випиши з тексту слова з ь. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

3. Встав пропущені букви я, ю, є, і, ь. Вимов усі звуки в цих словах.

Д..тел, за..ц..., учител..., сал..т, Бат..к..вщина, т..л..пан, мал..., т..сто, ін..й, в..тер.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

4. Випиши слова, які не можна перенести.

Сіль, дружба, хвоя, олія, метро, мрії, гедзь, ліс.

❖ Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

5. Розглянь звукові моделі слів. Випиши слова, які відповідають першій звуковій моделі, у першу колонку, другій — у другу, а третій — у третю.

Льон, шовк, дзьоб, тінь, дощ, кущ, кінь, йод, лінь.

6. Прочитай прислів'я. Яке з них передає зміст казки?

Веселий гіст.. — дому радіст..

Вірний приятел.. — то найбіл..ший скарб.

Мален..ка праця краща за велике безділля.

❖ Спиши прислів'я, вставляючи пропущені букви.

❖ Підкресли літери, які позначають м'які приголосні звуки.

Подовжені м'які приголосні звуки.

Вимова і правопис слів

із подовженими м'якими приголосними

1. Прочитай виразно вірш. Скажи, які звуки називають подовженими.

Є такі чудні слова

Є такі чудні слова:	Це обличчя і насіння,
звук один, а ніби два.	бездоріжжя і каміння.
В слові звуки ці живуть,	Це життя і майбуття,
Їх подовженими звуть.	це волосся і взуття.

Алла Свашенко

➔ Випиши слова з подовженими м'якими приголосними.

➔ Підкресли букви, які позначають м'який подовжений звук.

➔ Зроби висновок, скількома літерами позначено подовжені звуки.

Пригадай! Подовжений м'який приголосний звук на письмі позначають двома однаковими буквами: *життя, читання, колосся.*

У звуковій моделі подовження звука позначають двокрапкою: **— — ● =: ● — [зан'а'] — знання.**

2. Прочитай слова, правильно вимовляючи подовжені приголосні звуки. Спий. Підкресли букви, що позначають ці звуки.

Колосся, приладдя, узлісся, Ілля, завдання, Запоріжжя.

♦ Побудуй звукові моделі до виділених слів.

3. Утвори слова за зразком і запиши парами.

Зразок: промінь — проміння; жити — життя.
Гілка — корінь — змагатися —
малювати — плавати — питати —

♦ Склади й запиши речення з одним із утворених слів.

4. Прочитай оповідання.

Яблуко в осінньому саду

Пізньої осені маленькі близнятка Оля й Ніна гуляли в яблуневому саду. Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч із жовтим листком вони побачили на гілці велике рожеве яблуко.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

— Як воно тут збереглося? — з подивом запитала Оля.

— Зараз ми його зірвемо, — сказала Ніна і зірвала яблуко. Кожній хотілося потримати його в руках.

Олі хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилася висловити це бажання, а тому сказала сестрі:

— Хай тобі буде яблуко, Ніно...

Ніні хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилася зізнатися в цьому. Ніна сказала:

— Хай тобі буде яблуко, Олю...

Яблуко переходило з рук у руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна й та сама думка: вони прибігли до мами радісні, схвильовані.

Віддали їй яблуко.

У маминих очах сяяла радість.

Мама розрізала яблуко й дала дівчаткам по половинці.

За Василем Сухомлинським

* Назви дійових осіб оповідання.

** Розглянь картину Катерини Білокур «Богданівські яблука». Які почуття в тебе вона викликає?

*** Порівняй картину й текст. Склади (усно) розповідь про осінь у саду.

5. Знайди в оповіданні слово з м'яким подовженим звуком і випиши. Надпиши кількість звуків і букв у слові.

Подовжені м'які приголосні звуки.

Вимова і правопис слів
із подовженими м'якими
приголосними

1. Прочитай виразно твір.

Яблуко в осінньому саду
(інсценівка за твором
Василя Сухомлинського)

Катерина Білокур
«Богданівські яблука»

Ведуча: Настала осінь. В нашому саду
Хороший урожай зібрали люди.
Вже листя з яблунь облетіло все
І шурхотить попід ногами всюди.
Гуляли Оля й Ніна у саду,
Ногами жовте листя підкидали.
Рожеве яблуко на дереві вони
Побачили, зраділи і зірвали.

Оля: Яке ж воно велике, наливне
Тут збереглось між листя золотого!

Ніна: Дай роздивлюсь, потримаю його.
Не бачила давно вже я такого.

Оля: Хай буде яблучко, Ніно, тобі,
Хоч скуштувати хочу його дуже.
Але воно одне, тому візьми, —
Для мене ти, сестричко, не байдужа.

Ніна: Ні, буде яблучко нехай тобі,
Хоч з радістю сама б його я з'їла.
Я теж не жадібна, тому візьми, візьми,
Ти ж скуштувати так його хотіла.

Оля: Візьми собі!

Ніна: Та ні, з'їж його ти!

Оля: Не хочу я. Скуштуй сама, сестричко!

Ніна: Я, Олю, щиро дякую тобі.
Та з'їж сама. Воно ж бо невеличке.

Оля: Я знаю, сестро, що робити нам:
Із яблучком ми поспішім до мами.

Ніна: Воно таке красиве, наливне,
Нехай вона радіє разом з нами.

Оля: Матусю, люба, нумо подивись,
Що ми в саду осінньому зірвали!

Ніна: Від нас в дарунок яблучко прийми,
Давно таке смачне не куштувала.

Мама: Мої маленькі, дякую я вам.
Радію я, що ви такі хороші.
Тому це яблучко ми всі з'їмо разом,
Покуштувати його зможе кожен.
Візьму я ніж і поділю його,
Щоб нам усім це яблучко дісталось.
Я хочу, діти, щоб в житті
Гостинними ви завжди залишались.

Ведуча: А ви, малята любі, чи завжди умієте
дарунок поділити?
Чи, може, все їсте тихцем на самоті?
Я знаю, не такі ви, любі діти.
Робіть людям добро від всього серця, —
До вас воно сторицею вернеться.

Тетяна Строкач

- Назви персонажів п'єси.
- Відшукай у тексті та прочитай рядки, у яких авторка висловлює ставлення мами до донечок.
- Які почуття викликав у тебе прочитаний твір? Думку обґрунтуй.

2. Порівняй оповідання Василя Сухомлинського «Яблуко в осінньому саду» та інсценівку за ним Тетяни Строкач. Чим подібні й чим відрізняються ці тексти?

Інсценізація (інсценівка) — це переробка літературного твору для сцени чи кіно.

3. Підготуйтеся до інсценізації твору:

- визначте ролі;
- навчіться виразно читати;
- виготовте костюми.

4. Знайди в тексті слово з подовженим м'яким звуком, випиши.

- ♦ Подумай, як поділити це слово на склади та для переносу.

Пригадай! Слова з подовженими м'якими приголосними звуками на склади поділяють тільки так: зі-ля-ля.

Переносити такі слова можна по-різному: зі-ля-ля, зіл-ля.

5. Прочитай прислів'я, поясни їх зміст.

Є терпін...я — буде й умін...я. Знан...я робить жит...я красивим. Важко в навчан...і — легко у труді.

- ♦ Встав пропущені букви. Запиши.
- ♦ Підкресли літери, що позначають подовжені м'які приголосні звуки.

6. Розглянь звукові моделі слів. Випиши слова, які відповідають першій звуковій моделі, у першу колонку, другій — у другу, а третій — у третю.

Читання, ясен, коріння, багаття, насіння, дятел, волосся, Йосип, вугілля.

7. Знайди й випиши із прочитаних творів три речення зі словами з подовженими приголосними. Підкресли букви, що позначають м'які подовжені приголосні звуки.

Перевір свої досягнення за покликанням на сайті <https://is.gd/ZDpnjK> або QR-кодом.

ДОСЛІДЖУЮ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

ЗВУЧИ, РІДНА МОВО

Пряме і переносне значення слів

1. Прочитай виразно вірш.

Рідна мова

Мова кожного народу
неповторна і — своя;
в ній гримлять громи в негоду,
в тиші — трелі солов'я.
На своїй природній мові
і потоки гомонять;
зелен-клени у діброві
по-кленовому шумлять.
Солов'їну, барвінкову,
колосисту — на віки —
українську рідну мову
в дар мені дали батьки.
Берегти її, плекати
буду всюди й повсякчас, —
бо ж єдина — так, як мати, —
мова в кожного із нас!

Оксана Забужко

- Чому «мова кожного народу неповторна»? Підтверди словами вірша.
- Виконай словесне малювання поезії Оксани Забужко «Рідна мова».

Склади сенкан зі словом **мова**.

Послухай спів солов'я за покликанням на сайті <https://is.gd/FLgqyH> або QR-кодом.

- Які емоції ти відчув / відчула, коли слухав / слухала спів солов'я?

Говорити (писати) ~~на українській мові~~.

Говорити (писати) українською мовою; говорити по-українському; говорити по-українськи.

Переглянь мультфільм «Говоримо українською» за покликанням на сайті <https://is.gd/xP9DLV> або QR-кодом.

2. Знайди у вірші слова, ужиті в переносному значенні. Придумай словосполучення, у якому ці слова будуть використовуватися в прямому значенні.

3. Слиши першу строфу вірша. У прямому чи переносному значенні вжите виділене слово?

❖ Придумай речення із цим словом, щоб воно було в переносному значенні.

❖ Підкресли слова, у яких наголошений перший склад.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

гриміти

4. До словосполучень із прямим значенням добери словосполучення з переносним значенням.

Чисте море — Співає соловейко —

Тепла шуба — Золотий перстень —

❖ З одним зі словосполучень склади речення.

5. Розглянь малюнки. Склади й запиши речення, щоб слова вживалися в прямому і переносному значенні.

Пряме і переносне значення слів

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у творі.

Золоте серце

Жив собі цар Золотодар і мав він трьох дочок. Покликав їх до себе і дав кожній по три золоті монети:

— Купіть собі, що бажаєте.

Зраділи царівни! Мерщій побігли в місто.

Найстарша царівна купила чудові персні й натягла собі на пальці.

Середуца царівна купила коштовні сукні, ткані шовком, вишиті золотом.

А найменша царівна не знала, що вибрати. Іде містом, роздивляється, аж назустріч — заплакана жінка.

— Чого ви, тітонько, плачете? — спитала царівна.

— Як же мені не плакати, коли моя хата згоріла?

— То візьміть ці дві монети. За них нову збудуєте.

Пішла царівна далі, бачить — малі діти плачуть.

— Чого ви, дітоньки, плачете?

— Як же нам не плакати, коли мама захворіла?

— Нате вам монету, купіть ліки — мама й одужає.

Тоді зустріла босу сиріточку, сумну-пресумну. Вже не мала, що їй дати, то ласкаво пригорнула, погладила по голівці — сиріточка й засміялася.

Вернулася царівна до палацу, нічого не купивши.

А цареві цікаво, що його дочки придбали. Послав слуг подивитися.

— У найстаршої царівни золоті персні, — сказали цареві слуги.

- У середущої царівни золоті плаття.
- А в найменшої царівни золоте серце!

Зірка Мензатюк

- Як ти розумієш зміст останнього речення? Поясни.
- Якою була найменша царівна?
- Підготуйся до читання діалогу. Зверни увагу на розділові знаки в кінці речень.

Дискусія. Бути милосердним легко чи ні? У чому виявляється милосердя?

Милосердний — який виявляє милосердя; схильний, готовий до добрих учинків.

2. Поміркуй, які слова у творі вжиті в переносному значенні. Доведи свою думку. Випиши їх.
3. Склади речення зі словами *лагідні*, *танцюють* у прямому і переносному значенні.
4. Запиши словосполучення у дві колонки: у першу — ужиті в прямому, а в другу — у переносному значенні.

Золотий син, золота сережка; веселі діти, весела весна; плаче осінь, плаче Сергійко; пливе час, пливе човен; одяглася Галинка, одяглася калина.

5. Склади й запиши розповідь зі словосполученнями: *іде дощ*, *виглядає сонечко*, *радіс боровичок*, *посміхається жолудь*.

❖ Підкресли слова, ужиті в переносному значенні.

Прочитай вірш Івана Малковича
«Свічечка букви „ї”» за покликанням
на сайті <https://is.gd/TReTxa> або QR-кодом.

- Поясни вислів: «кажуть, дитино, що мова наша — солов'їна».
- Чи можна стверджувати, що автор любить рідну мову? Доведи.
- Як ти можеш захистити мову? Подумай, чи потрібно це робити.
- Чому автор, на твою думку, назвав вірш «Свічечка букви „ї”»?

Багатозначність слів

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у вірші.

Чарівні є слова

У нашій рідній мові
Чарівні є слова.
Слова ці всім відомі,
Бо сила в них жива.

«Добридень», «До побачення»,
І усмішка сія!
Велике мають значення
Ось ці прості слова!

Як скаже син чи донечка
«Спасибі» вам, «Будь ласка»,
Ясніше сяє сонечко,
В словах — любов і ласка!

Ось ці прості, живі слова
Не забувайте, діти!
Від них і радість ожива,
В очах промінчик світить.

Від цих чарівних, добрих слів
Тепліше людям жити.
Якщо ти їх не говорив,
То треба говорити!

Це — «Дякую» і «Добрий день»,
«Пробачте», «Йдіть здорові!»
Вживайте, діти, їх щодень
У нашій рідній мові!

Надія Красоткіна

- Прочитай «чарівні» слова. Подумай, які з них коли треба говорити.
- Поясни, як ти розумієш вислів: «Від цих чарівних, добрих слів тепліше людям жити».
- Як ти вважаєш, у яких рядках вірша розкрита його головна думка? Прочитай.

- Розіграйте різні ситуації, уживаючи слова ввічливості, у парі.

Письмо для себе

Що було б, якби зникли слова ввічливості?

Пригадай, які слова називають багатозначними. А які однозначними? Наведи приклади.

2. Прочитай у вірші виділені слова. Які з них багатозначні? Чому ти так думаєш?

3. Запиши слова у дві колонки: у першу — однозначні слова, у другу — багатозначні.

Українець, стіна, киянин, зуб, олень, дельфін, вишня, залізний, ромашка, каштановий, парта, шафа, йти, жовтень, понеділок.

❖ Склади речення з дієсловом, щоб показати його багатозначність.

4. Спиши. У поданих реченнях підкресли багатозначне слово. Поясни його різні значення.

Сонечко грає промінням на воді.
На сцені театру грає моя мама.
В оркестрі Миколка грає на сопілці.

❖ Запиши звукову модель виділеного слова.

Багатозначність слів

1. Прочитай виразно вірш.

Тиждень ввічливості в школі
Тиждень ввічливості в школі!
Жде дзвінка спокійний клас,
Лиш вітання, як паролі,
Чути у ранковий час.
На перерві до сніданку
Друга я прошу як слід:
«Розділив ще дома зранку
Я надвоє з маслом хліб».
І в їдальні без «спасибі» —
Не обходимося ми.
Скільки чемних слів на вибір:
«Прошу», «дякую», «візьми».
До хлоп'ят дівчата чулі,
Ті — уважні до дівчат.
Як б'ємося в вестибюлі,
То частіше об заклад.
В школі тиждень дивовижний
Всім сподобався без меж:
Хоч і промайне цей тиждень,
Будем ввічливими теж.

Оксана Сенатович

* Поміркуй, із яким настроєм ти будеш читати вірш. Чому?
Підготуйся і виразно прочитай вірш.

* Назви у вірші слова ввічливості.

** Поміркуй, чому авторка назвала вірш «Тиждень ввічливості в школі».

** Знайди у вірші слова, які римуються.

*** Спробуй дібрати інший заголовок, крім запропонованих:
Увічливі учні. Мій клас. Незвичайний тиждень.

- Побудуйте діалог про слова ввічливості.

Запитання до автора

- Про що б ти хотів / хотіла запитати в авторки?
2. Прочитай у вірші виділені слова. Які з них багатозначні? Чому ти так думаєш?

3. Склади речення з іменниками, щоб показати їх багатозначність. Запиши.

Земля, крила, ніс.

- ❖ Підкресли багатозначні слова.

4. Випиши з кожної групи слів те сполучення слів, у якому багатозначне слово вжите в переносному значенні.

Пливе думка — пливе корабель. М'яка рукавичка — м'який характер. Зерно жита — зерно істини. Ллється пісня — ллється вода. Вершина знань — вершина гори. Сяє обличчя — сяє сонце.

- ❖ Склади речення з одним виписаним словосполученням.

5. Встав пропущені букви. Запиши слова, поясни їх написання. Склади й запиши речення з багатозначним словом.

Вд..чний, тр..вога, д..ректор, г..лова, м..нулий, ч..ремха, гр..міти, кор..дор, м..лосердний.

Це цікаво

Осінь у Північній півкулі припадає на вересень, жовтень та листопад, а в Південній — на березень, квітень і травень.

Омоніми

1. Прочитай виразно вірш.

Осінь

Осінь на узліссі
Фарби розбавляла,
Пензликом легенько
Листя фарбувала.
Вже руда ліщина,
Пожовтіли клени.
В пурпурі осіннім
Тільки дуб зелений.
Утішає ясен:
— Не сумуй за літом!
Геть усі діброви
В золото одіто.

Петро Осадчук

- Які зміни відбулися в лісі з приходом осені?
- Добери до слів *ліщина*, *клени*, *дуб* їх ознаки. Скористайся змістом вірша. Склади речення з цими словами.
- Які почуття викликав у тебе вірш? Думку обґрунтуй.

РАФТ

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
осінь	тварини	смс-повідомлення	прихід осені

2. Прочитай речення.

Сичі в гаю перекликались, та ясен раз у раз скрипів (*Тарас Шевченко*).

Виплива на сині ріки ясен місяць іздала (*Максим Рильський*).

- Поясни значення виділених слів.
- Доведи, що це різні слова.
- Як називають такі слова? Перевір свій висновок за поданим правилом.

Омоніми — це слова, однакові за звучанням, але різні за лексичним значенням: лисички.

3. Прочитай загадки. Запиши відгадки. Як називають такі слова?

Я на дереві гойдаюсь і в конверті посилаюсь.

Я не він, а він не я, спільне в нас лише ім'я.

Я у дверях, у замку, я і в нотному рядку,
можна гайку загвинтити і у вирій полетіти.

Алла Свашенко

- ❖ Підкресли букви, які позначають глухі приголосні звуки.
- ❖ Зроби звуко-буквений аналіз слів, у яких звуків більше, ніж букв.

4. Знайди у вірші Петра Осадчука багатозначне слово. Поясни, чому ти так думаєш.

5. Визнач, у якій колонці омоніми, а в якій — багатозначні слова.

Танцюють листочки
Танцюють діти
Осінь малює
Школярі малюють

Тепла байка
Цікава байка
Хитрі лисички
Смачні лисички

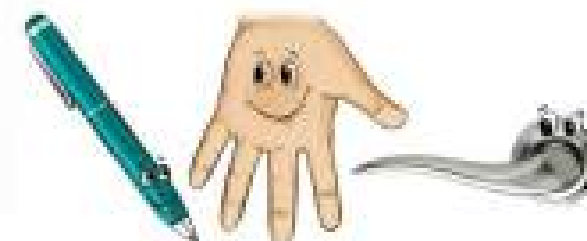
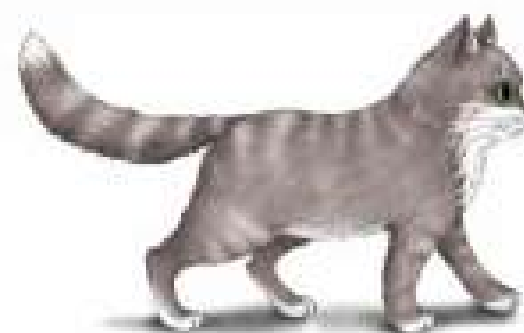
- ❖ Придумай і запиши речення з цими омонімами.
- ❖ Склади звукову модель виділеного слова.

6. Відгадайте загадки з омонімами. Запишіть відгадки.

✓ Яким птахом можна дістати воду з колодязя?

✓ Це слово три значення має:
То двері воно зачиняє,
То тягнеться ніжно до мами,
То букви випишує вправно.

✓ Ці тваринки вже від ранку
Нам співають колисанку,
Нявкають, муркочуть,
Бо сметанки хочуть.
Що це, діти, за воркотики?
Це пухнасті сірі ...

- ❖ Підкресли слова, у яких усі приголосні глухі, зеленим олівцем, а дзвінки — синім.

Омоніми

1. Прочитай виразно вірш.

Осінь пензлика взяла
Осінь пензлика взяла,
малювати почала,
в білокорі берізки
золотила довгі кіски.
Став багряним колір чуба
в мудрого дідуся-дуба.
Дві сестрички, дві осички
стали жовті, мов лисички.
А довкруг, довкруг травиця
тихо-тихо золотиться.

Ось палахкотять калина,
горобина і шипшина.
Не вгаває щедра осінь,
а малює неба просинь.
Ще — тоненькі павутинки,
сірий дощик і хмаринки...
Пензлик біга без упину —
гарна в осені картина.

Марія Пономаренко

- Розкажи, які картини ти уявляєш під час читання вірша.
- Знайди у вірші порівняння.
- Склади римовані рядки про красу природи восени.

2. Випиши словосполучення з багатозначними словами.

Розглянь фото за покликанням на сайті
<https://is.gd/gtB8ti> або QR-кодом.

- Знайди фото ранньої, золотої і пізньої осені. Поясни, чому ти так вважаєш.

Зробіть колаж із фото чи малюнків на тему «Осінь».

3. Прочитай і спиши вірш.

Дивні слова

Є такі слова на світі, Схожі як близнята-діти. Слово чуєш, а не знаєш, Що це слово означає. Якщо ж хочеш зміст пізнати, Треба речення складати:	Косу дівчина плете. На косі трава росте. Пляж найкращий на косі, Поки ще трава в росі. Із косою йде на косу Хлопець той, що трави косить.
--	--

Алла Свашенко

- ❖ Поміркуй, у яких значеннях вжите слово *коса*.

4. Склади й запиши речення зі словами-назвами малюнків.

- ❖ Підкресли омоніми.
- ❖ Виконай звуко-буквений аналіз слова *дзвіночок*.

5. Прочитай виразно вірш. Знайди омоніми. Поясни їх значення.

Я візьму легенький прут,
Пожену гусят на Прут.
Хоч купатиму не в милі —
Стануть чисті всі та милі.
Гей, стрільці, хапайте луки
Та й біжіть бігом на луки!
Комарня там вельми сита —
Настріляйте зо три сита!
Ну й охочий мій брат Ігор
До усяких живих ігор.
Де яка у світі гра є —
Залюбки у неї грає.
У стоніжок по сто ніжок.
Всі сто милися, всі стомилися.

Грицько Бойко

- ❖ Поясни правопис виділених слів. Наведи інші приклади на це правило.

6. Прочитай «Дитячі каламбури» Ігоря Січовика. Спиши.

Якщо є у тебе мати,
Будеш все на світі мати.
Якщо зійшов на берег ти,
То треба землю берегти.
Учи теля, не вчи теля, —
Йому не треба вчителя.
Ти клубочок не коти,
Бо збіжаться всі коти.
У садочку ріс ірис,
А на полі — мак і рис.

- ❖ Підкресли омоніми. Поясни їх значення.

Синоніми. Антоніми.

Роль синонімів і антонімів у тексті

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися в тексті.

Осінні пахощі

На уроці природознавства вчителька запитала дітей, чим пахне осінь для кожного з них. Учні наперебій підносили руки й відповідали зі знанням справи: Оленці осінь пахла духмяними яблуками та достиглим виноградом, Тарасові — дощем і туманом, Андрійкові — грибами й горобиною, Яринці — айстрами та хризантемами. Матвійко (він був ласуном) сказав, що йому осінь пахне гарбузовою кашею і гарбузовим насінням. Захопившись бесідою, усі діти жваво її підтримували. Лише Кирилко замріяно мовчав, прикипівши поглядом до вікна. Учителька привітно подивилася на хлопчика й запитала, чим йому пахне осінь. Кирилко, спинивши на хвилю свої думки, тихо сказав: «Моя осінь пахне казкою». Дітвора притихла. Лагідно посміхаючись, Олена Василівна звернулася до Кирилка: «Може, ти розкажеш нам свою казку?». І хлопчик розповів.

Далеко-далеко, у найстарішому лісі, стоїть незвичайний палац — палац із різнобарвного листя. У ньому живе її величність Королева Осінь. Узимку вона відпочиває, набирається сил, бо весною й літом безупинно працює. У королівському палаці є чотири чарівні скрині, куди Королева збирає скарби для своєї пори року. У першу скриню — кольори й відтінки веселки, у другу — ранкову свіжість, денне тепло та вечірню прохолоду, у третю — вітри, тумани і дощі, а в четверту — казки.

Людмила Федорова

- Чим пахла осінь Оленці та Андрійкові? Розкажи.

айстра

- Кому з дітей пахла осінь айстрами і хризантемами?
- Відшукай у тексті та прочитай рядки, у яких Кирилко розповідає, чим йому пахне осінь.

2. Випиши з оповідання слова, однакові або близькі за значенням.

➔ Розкрий лексичне значення виписаних слів.

- Чи знаєш ти, як одним словом можна назвати такі слова? Якщо ні, то дізнайся про це, прочитавши подане нижче правило.

Синоніми — це слова, однакові або близькі за лексичним значенням: *веселка, райдуга*.

3. Поміркуй, чи слова *ліс* і *лісник* — синоніми.

4. Прочитай. Різне чи одне й те саме явище природи називають виділені слова?

Вітер

От і осінь наступила,
Розпускає вітер крила.
Рве листочки легковій.
Гне дерева буревій.
Вихор крутиться з пісочком.

А зефір несе листочки.
Бриз на березі морським
Заганяє всіх у дім.
А як сіверко задме,
То зима нас не мине.

Надія Красоткіна

- Випиши з тексту слова-синоніми до слова *вітер*.

Перевір себе за покликанням на сайті

<https://is.gd/ZQRj84> або QR-кодом.

- Що нового ти дізнався / дізналася про вітер?

Вітер західний, п'ять метрів ~~на~~ секунду.

Вітер західний, п'ять метрів за секунду.

5. Утвори словосполучення із синонімічними словами *коричневий, карий*, користуючись довідкою.

Довідка: плаття, очі, костюм.

6. Випиши з оповідання слова, протилежні за значенням.

- Поясни лексичне значення виписаних слів.
- Чи знаєш ти, як одним словом можна назвати такі слова? Якщо ні, то дізнайся про це, прочитавши подане нижче правило.

Антоніми — це слова, протилежні за лексичним значенням: *мир — війна, білий — чорний*.

7. Спийши, доповнивши речення антонімами з довідки.

Краще річ нова, а дружба ...
Знаєш — кажи; не знаєш — ...
Знай більше, а говори ...
Говорить прямо, а робить ...

Довідка: менше, стара, криво, мовчи.

- Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.
- Добери спільнокореневі слова до виділеного слова. Познач у ньому корінь і закінчення.

1. Прочитай продовження оповідання.

Осінні пахощі

У перший день осені вона сідає в свою золоту карету, запряжену трійкою коней, й мандрує білим світом. Добре знають всі дороги її вірні коні — Жовтогровий Вересень, Багряногрудий Жовтень та Білокрилий Листопад. Стрімким вітерцем летять вони ланами, садами, лісами, дібровами, аби встигнути вчасно принести на Землю щедрі дари Королеви. Так подорожує її величність до тих пір, доки скриньки не спорожніють. Тоді повертається вона у свої володіння. Скидає із себе золотаві королівські шати, закутується в білу хутряну ковдру й лягає спати аж до весни. Трійко вірних коней пильно оберігають ліс та свою Королеву.

Кирилко, перевівши погляд на вікно, припинив свою розповідь. Очі стали враз сумними. Уважна Олена Василівна помітила це й запитала: «А чому це ти, Кирилку, засмутився?» «Дуже хочу зустріти Королеву Осінь, — почулося від хлопчика. — Дідусь розповідав мені: кого Королева зустріне, тому вона дарує свій найцінніший скарб — казки, що зібрані в останній скрині. А це ж таке багатство! — вигукнув Кирилко. — Знати всі казки на світі!» Із дзвоником хлопчик кумедно взяв свій портфель, сказав усім

«До побачення» й швидко вибіг із класу. Може, сьогодні малому пощастить і він зустріне Казкову Королеву.

Людмила Федорова

* Як звали вірних коней Королеви Осені?

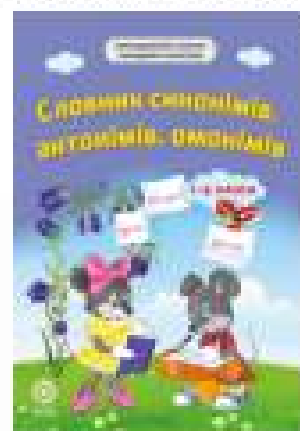
** Склади план оповідання «Осінні пахощі».

*** Придумай свою казку про Королеву Осінь. Використовуй виділені в тексті слова на с. 56.

2. Випиши з оповідання синоніми.

3. Ознайомся із словниками.

У синонімічному словнику до найуживаніших слів дібрані синоніми. У словнику антонімів подані антоніми різного типу.

4. До слів *лелека*, *горизонт*, *рухливий*, *йти* добери й запиши синоніми. Скористайся відповідним словником.

горизонт

❖ До яких із цих слів не можна дібрати антонім?

❖ Придумай і запиши речення з виділеним словом.

Культура мовлення

Живу ~~на~~ Україні.

Живу в Україні.

5. Доповни прислів'я і приказки антонімами (скористайся відповідним словником). Поясни, як ти розумієш їх значення.

Ситий ... не розуміє. Не було б щастя, так ... помогло. М'яко стелить, та ... спати. З великої хмари ... дощ буває.

❖ Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв.

❖ Випиши двоскладове слово, у якому 6 звуків, 5 букв і всі приголосні глухі. Познач у слові основу та закінчення.

6. До виділених слів добери з дужок близькі за значенням.

Настала (прийшла, прилинула) осінь. Відлетіли в теплі краї лелеки (чорногузи, бусли). Білочка (вивірка, білиця) готується до зими.

❖ Підкресли слова, які не можна перенести з рядка в рядок.

7. Прочитай текст. Заміни виділені слова антонімами. Запиши. Поміркуй, як антоніми змінили текст.

Закінчився урок. Школярі вийшли з класу. У коридорі стало шумно. Діти і вчителі відпочивають.

❖ Підкресли двоскладові слова. Постав наголос.

8. Знайди в словнику п'ять синонімів і п'ять антонімів до слів, які починаються на букву **В**.

❖ Придумай цікаву історію, використовуючи якнайбільше виписаних слів.

9. Випиши синоніми до слова *говорити*.

мовчати	балакати	розмовляти	казати
промовляти	теревені правити	кричати	вести мову

Фразеологізми

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у творі.

Про відьму й котячий хвіст

Хоч відьма не чаклувала, але далі сердилася. Одного ранку вона перестріла Василька, коли той ішов у школу.

— Ага, попався! — утішилася вона. — Ти, певно, давно забув, що я на тебе лиха?

— Та ні, я пам'ятаю, що ви **МАЄТЕ ЗУБ НА МЕНЕ**, — відповів Василько.

А відьма в школі не вчилася, тому не зналася на приказках.

— Га? Який зуб? — не зрозуміла вона. — Бо в мене їх сім: чотири верхніх і три нижніх.

— Усього сім? — похитав головою Василько. — Мабуть, ви їх не чистили?

— Ото ще! Зранку чисть, увечері чисть. А як мені ліньки?

— І тверде ними гризли. Дуба гризли. На якому Івасик-Телесик сидів, — продовжував хлопець.

— Таки гризла! Тепер уже не вгризу...

— Бо зуби поламалися. Лишилося сім, та й у тих дірки. Треба вам до стоматолога.

— Нізащо не піду! Там у нього бормашина, — відьма аж головою труснула та мерщій побігла додому — так вона бормашини боялася!

Але вдома подумала, заспокоїлася і наступного ранку знову перейняла Василька.

— Ти чого мені **ЗУБИ ЗАГОВОРЮЄШ?** — накинулася на нього. — Чого торочиш про стоматолога? Я вже така лиха на тебе, що негайно покараю!

Зірка Мензатюк

- Який діалог відбувся між відьмою і Васильком?
- Підготуйся та прочитай цей діалог.
- Чому відьма не зрозуміла Василька? Прочитай.

2. Випиши з казки фразеологізми, поясни їх зміст.

➔ З'ясуй лексичне значення виписаних словосполучень. Для цього добери одне або кілька слів, що розкривають їх зміст.

- ➔ Проаналізуй, чи збігається лексичне значення кожного слова в них зі значенням словосполучення.
- ➔ Перевір свій висновок за поданим правилом.

Пригадай! Фразеологізми — це стійкі сполучення слів, лексичне значення яких сприймається як неподільне ціле: *не зімкнути очей (не заснути й на хвилину), робити з мухи слона (перебільшувати)*.

3. Прочитай фразеологізми. Заміни їх словами-синонімами. До кожного нового слова добери антонім.

Тримати язик за зубами —

Пасти задніх —

Клювати носом —

Викинути з голови —

Взяти ноги на плечі —

спати

бігти

відставати

мовчати

забути

4. Серед поданих фразеологізмів знайди антонімічні. Запиши їх парами.

Як кіт наплакав

ні пари з вуст

розпускати язика

кури не клюють

співати дифірамби

поливати поміями

- ❖ З одним із фразеологізмів склади речення.

Фразеологізми

1. Прочитай продовження казки.

Про відьму й котячий хвіст

— Нічого ви мені не зробите, хоч би вміли все на світі, навіть КОТОВІ ХВОСТА ЗАВ'ЯЗАТИ, — відповів Василько. У школі вчили права дитини, тому він не злякався.

— Га? — стороніла відьма від його слів. — А як котові хвоста зав'язують: вузлом чи бантиком?

— Хоч вузлом, хоч бантиком! — засміявся Василько й побіг на уроки, щоб не запізнитися.

А відьма стояла й думала. Котячих хвостів вона ніколи не в'язала. То, може, й правда вона не дуже вміла? Треба спробувати.

Відьмин кіт не сподівався лиха. Він лежав на дивані й дивився котяче кіно по телевізору. На екрані бігали миші та стрибали горобці, а він дивився й облизувався.

— Киць-киць, сюди! Я зав'яжу тобі хвоста, — загорлала відьма, переступивши поріг.

«Що за дурня зайшла старій у голову?» — подумав собі кіт, і вусом не ворухнувши. Та відьма вже його побачила і схопила за хвоста.

— Ну! — обурено заверещав кіт і плигнув на підвіконня.

Вазон із кактусом брязнув на підлогу. Відьма ще дужче розізлилася й кинулася за котом. Той шмигнув на шафу, зваливши звідти вазу, яка розбилася на дрібні скалки. Відьмі здалося, що загнала kota в кут, тож вона спробувала схопити його. Але кіт перескочив на люстру і загойдався на ній. При цьому він шипів і пирхав, бо також дуже розізлився.

Зірка Мензатюк

- Знайди й прочитай абзац, у якому розповідається, як кіт розбив вазон із кактусом.

Прочитай закінчення казки за покликанням на сайті <https://is.gd/QyVDV1> або QR-кодом.

- Чому відьма й досі шукає, де потрібно поставити крапку над «і»? Як ти розумієш значення цього фразеологізму?

Продовж речення.

Ця казка дає нам підстави зробити висновок про ...

Культура мовлення

Висловлюю ~~мою~~ власну думку.

Висловлюю власну думку.

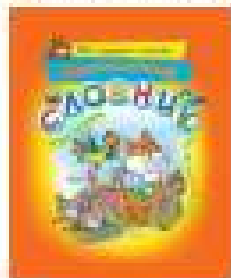
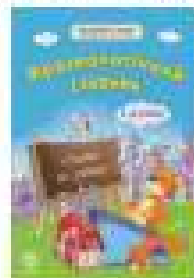

- Випиши з казки фразеологізми, поясни їх зміст.
- Прочитай словосполучення, підкресли й поясни фразеологізми (скористайся словником).

Гострий на язик. Гострий ніж.

Гнути залізо. Кирпу гнути.

4. Ознайомся із фразеологічним словником. У ньому пояснюються значення і вживання фразеологізмів.

5. З'єднай і запиши фразеологізми із синонімічними словосполученнями. Як ти розумієш їх значення?

Зразок. Передати куті меду — дуже багато.

За тридев'ять земель	дуже багато.
Яблуку ніде впасти	дуже далеко.
Як на гріш маку	дуже людно.

❖ Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв.

6. З'єднай і запиши фразеологізми-антоніми. Поясни їх зміст.

Хвіст бубликом тримати	на всіх парах.
Як собака з кішкою	як у воду опущений.
Як сонна муха	душа в душу.

7. Скористайся довідкою та визнач значення фразеологізмів. Запиши.

Двох зайців убити —
Наче курка лапою —
Не кидати слів на вітер —
Ведмежа послуга —

Довідка. Не говорити марно, даремно, що-небудь.
Виконати одночасно два різні завдання. Невдала послуга, допомога, що спричиняє неприємності.
Недбало, неакуратно, неохайно писати.

Перевір свої досягнення за покликанням на сайті <https://ls.gd/QKt9bw> або QR-кодом.

ДОСЛІДЖУЮ БУДОВУ СЛОВА ЛЮБІТЬ КНИГУ

Основа і закінчення

1. Прочитай виразно вірш.

Найперша книжка

Мій друже й супутнику, книго моя,
Завжди на дозвіллі де ти — там і я.
Ми добре з тобою проводимо час,
Чудова розмова триває у нас.
З тобою шляхи пролягають мої
В найдальші віки і найдальші краї.
Ти вірності й дружбі навчаєш мене,
Говориш про зле, про смішне та сумне.
Про далі небесні, про надра¹ земні, —
З тобою усе зрозуміле мені.
Навчаєш відважним, правдивим рости,
Любити природу, свій край берегти.
Відмалку з тобою я звик дорожити.
Без доброї книги мені не прожити!

Олександр Пархоменко

- * Що говориться в тексті про значення книги в житті людини?
- * Кого автор вважає своїм другом? Доведи це словами з вірша.
- ** Вислови свою любов до книги. Добери слова з тексту.
- ** Прочитай вірш, знайди рими.
- ** Які твої найулюбленіші заняття? Як ти проводиш дозвілля? Розкажи.
- ** Чи любиш читати книжки? Чому?

*** **Дискусія.** Для чого ми читаємо книги?

¹ Надра — верхня частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення.

 Склади сенкан зі словом *книжка*.

Культура мовлення

 Пригадай, як визначити основу слова й закінчення.

2. Випиши з першої строфи вірша іменники й познач у них закінчення та основу.

Зразок. Пар~~ів~~ стіл~~а~~

3. Запиши назви тварин. Познач у них закінчення та основу.

❖ Склади речення з одним зі слів.

4. Спийси. Визнач закінчення та основу в поданих словах.

Музика, музики, музикою, музику, музиці.

Радісна, радісний, радісне, радісні.

Щаслива, щасливий, щасливе, щасливі.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

5. Розшифруй і запиши слова, користуючись номерами букв абетки.

21, 11, 2, 11

20, 23, 1, 26, 11

15, 19, 17, 1, 26, 11

10, 3, 12, 21, 12

❖ Зроби звуко-буквений аналіз слова, у якому всі приголосні глухі.

Основа і закінчення

1. Прочитай текст.

Із чого складається книга?

Кожен із вас багато разів тримав у руках книжку, але мало хто замислювався над тим, з яких частин вона складається, для чого потрібний той чи той елемент і як, узявши до рук книгу, ще не знаючи її змісту, не читаючи ні сторінки, можна визначити, для кого вона призначена, хто її автор, з якого міста і в якому році вона прийшла до нас, хто малював ілюстрації, з яких окремих віршів, оповідань, казок вона складається. Тільки грамотний читач, погортавши книгу, одразу зрозуміє, чи цікаво буде її читати.

Коли ви вибираєте книгу в бібліотеці чи в книгарні, як ви можете дізнатися, яка з книг цікава?

Що може сказати про себе книжка при першому, короткому знайомстві з нею? І з чого почати це знайомство? У кожній книги, крім основного тексту, є ще й інші частини — обкладинка, форзац, титульний аркуш, передмова, післямова, зміст, ілюстрація, анотація. Вони допомагають ознайомитися з книгою, зрозуміти, чи варто її читати.

Обкладинка — це обличчя книги.

Книгу, виготовлену в цифровому вигляді, називають електронною книгою. Озвучену й записану на матеріальний носій — аудіокнигою (звуковою книгою, книгою вголос).

Любителя книг називають книголюбом.

З інтернет-ресурсів

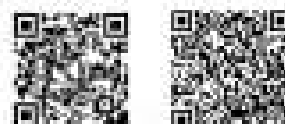
- З яких частин складається книга?
- Чи можеш ти, погортавши книжку, одразу зрозуміти, чи цікава вона?
- Як ти вибираєш книжку для читання? Розкажи.
- Що таке електронна книга? Аудіокнига?
- Чи користуєшся ними?

Прочитавши анотацію, спробуй здогадатися, про що буде розповідатися в аудіоказці.

Перевір своє передбачення за анотацією аудіоказки за покликанням на сайті <https://is.gd/emJVTk> <https://is.gd/rbduTt> або QR-кодом.

2. Випиши з тексту виділені слова. Познач у них закінчення та основу.

Письмо для себе

Напиши кілька речень про свою улюблену книжку.

3. Прочитай. Розкрий зміст прислів'їв.

Будь господарем своєму слов .

Слов — не горобець, вилетить — не спіймаєш.

Від теплого слов і лід розмерзається.

Впік мене тим слов , не треба й вогню.

у

о

ом

а

- ❖ Спishi, вставляючи пропущені закінчення.
- ❖ Підкресли трискладові слова і постав у них наголос.

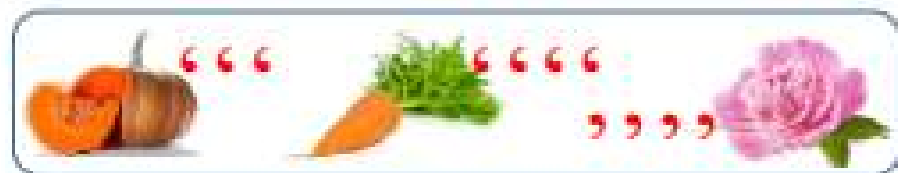
4. Склади й запиши словосполучення, змінюючи закінчення слів у дужках.

Берегти (природа). Розповідати (казка). Допомогати (мама). Займатися (біг). Виконувати (вправа). Написати (бабуся).

гармонія

- ❖ Познач закінчення та основу іменників.
- ❖ Підкресли слова, у яких усі приголосні дзвінки.
- ❖ З одним зі словосполученьклади та запиши речення.

5. Розгадай ребус. Запиши утворене слово. Познач закінчення та основу.

- ❖ Чи знаєш ти значення цього слова?
- ❖ Чи гармонійно підбрані малюнки? Що тут не так?

**Корінь слова. Спільнокореневі слова.
Розрізнення форм слова і споріднених слів**

1. Прочитай виразно уривок із тексту.

27 причин читати книгу.

Причина № 1: книги — це знання

Коли люди почали писати книги, вони не мали на меті створювати просто цікаві історії. У них не було зайвого часу, що його потрібно заповнювати читанням. Вони переймалися тим, що пам'ять навіть найосвіченіших людей недовговічна. І їй не вистачить, аби запам'ятати всі важливі знання.

Тож довелося вигадувати чарівну річ, що змогла б ці знання зберегти. Та й не тільки зберегти, а ще й передати людям із різних куточків Землі та різних часів, епох. Такою чарівною річчю і стала книга.

Та це був довгий шлях... Першими спробами зберегти й передати знання наступним поколінням були наскельні малюнки, кам'яні та глиняні таблички різьблення на березовій корі. Тож книга стала дійсно важливим винаходом, що вплинув на історію людства.

Не слід забувати, що книга й зараз виконує важливе завдання — передає знання. Без сумніву, ти знаєш, що на сьогодні освічені люди користуються повагою.

А звідки ці знання взяти? З книг. Можна зауважити, що зараз легко знайти інформацію в Інтернеті або ж прослухати курси викладачів. Але звідки інформація береться у всемережжі? Звідки її знають викладачі? Дуже часто ці знання почерпнуто з книжок. Тож і ти можеш сміливо до них звертатися.

За Іриною Порхун

- З якою метою люди почали створювати книги?
- Знайди й прочитай, яке завдання зараз виконує книга.

Склади усний відгук на прочитаний твір.

Культура мовлення

~~Закрийте (відкрийте) двері — сквозняк!~~

Зачиніть (відчиніть) двері — протяг!

Переглянь мультфільм «Говоримо українською» за покликанням на сайті <https://is.gd/UwVNja> або QR-кодом.

Пригадай, які слова називають спільнокореневими, або спорідненими. Наведи приклад.

Зверни увагу! Слова книга, книги, книзі, книгу, книгою — не споріднені. Це — різні форми того самого слова. Вони різняться тільки закінченням.

2. Випиши з тексту Ірини Порхун «Книги — це знання» спільнокореневі слова та різні їх форми у дві колонки. Виділи в них основу та закінчення.

❖ Поясни, чим споріднені слова відрізняються від форм одного й того ж слова.

3. Утвори й запиши нові форми слів за допомогою закінчення.

Мак, гриб, куш, плащ, ручка, зірка.

❖ Зі словами, у яких більше звуків, ніж букв, склади речення.

Пригадай, що називають коренем. Як визначити корінь слова?

4. Випиши виділені слова. Познач у них спільну частину — корінь. Поміркуй, чи є ці слова спорідненими.

На узліссі виріс маленький дубок.

На Печерську стоїть 25-метровий «віковий» дуб, якому близько 200 років.

У нашій кімнаті стоїть дубова шафа.

❖ Запиши різні форми слова *дуб*.

❖ Випиши трискладові слова. Поділи їх для переносу.

5. Прочитай. Спочатку випиши різні форми слова, а потім споріднені слова.

Думка, буряковий, думки, буряк, думкою, думку, бурячок, думці.

❖ Склади й запиши речення з двома словами.

**Корінь слова. Спільнокореневі слова.
Розрізнення форм слова і споріднених слів**

1. Прочитай виразно текст.

27 причин читати книгу.

**Причина № 13: електронні книги легко
носити зі собою**

У багатьох музеях можна побачити одну цікаву річ, яка нагадує невелику шафу. Без пояснень екскурсовода важко зрозуміти, що це спеціальна валіза¹ для книг. Відправляючись у дорогу, люди могли взяти із собою книжок більше, ніж зараз беруть всіх інших речей загалом. Чи читали вони ті книжки? Точно невідомо, та, найімовірніше, читали. Інакше який сенс тягти за собою таку важку шафу?

В епоху технологій подібну проблему вирішено. Від тягання набитих книжками валіз врятує електронна книга. Цей пристрій справді дуже зручний, коли вирушаєш у поїздку і хочеш взяти із собою декілька книжок. На карту пам'яті хоч ціла бібліотека влізе! Також ти можеш читати книжки в електронному вигляді з мобільного телефону.

Однак не треба забувати, що паперова книга створює особливу атмосферу: особливий запах, особливі кольори, особливе розміщення тексту та картинок на сторінках. І твір стає для тебе особливим.

Тож, якщо не йдеться про подорож і ти без проблем можеш дістати паперову книгу, краще надавай перевагу їй. Втім, це вирішувати лише тобі.

За Іриною Порхун

- Як люди вирішили проблему, щоб не тягти під час подорожі набиті книжками валізи?
- Прочитай, який вигляд має спеціальна валіза для книг.

Продовж речення.

Мені більше до вподоби друкований / електронний варіант, тому що

2. Добери до виділеного в тексті слова споріднені слова. Запиши. Познач корінь.

3. Запиши споріднені слова, познач корінь.

Праця, садок, працівник, льодом, садити, працювати, працюватий, лід, працездатний, садівник, льодяний, садочок, праска, льодок.

❖ Яке слово «зайве»? Добери до нього споріднені слова.

4. Добери споріднені слова до наведених. Виділи в них корінь.

Квітка, діти, сонце, хмара.

Відрізняй споріднені слова від неспоріднених!
Слова *малюк* і *малюнок* не є спорідненими, або спільнокореневими, бо їхня спільна частина тільки звучить однаково, але має різне значення.

❖ Доведи, що дібрані слова споріднені.

5. Спиши споріднені слова. Познач у них закінчення та основу.

Читання, читанка, читацький, четвірка, читач, читає.

Дружба, друг, дружити, друкарня, дружній, друзі.

❖ Яке зі слів у кожному рядку є «зайвим»? Чому? Добери й запиши до них споріднені слова.

¹ Валіза, або чемодан — прямокутна місткість, призначена для перевезення та зберігання багажу.

Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в корені, що перевіряються наголосом

1. Прочитай виразно казку.

Хитрі близнюки

Жили собі на світі двоє близнюків. Одного звали І, а другого — Е. Вони були так схожі між собою, що часом, користуючись цим, любили жартувати. І тоді в багатьох словах замість [и] чувся [е], і навпаки, замість [е] — [и]. Так було і цього разу. Ось погляньте, у слові зима чується звук [е], у слові весна — звук [и] тощо.

Та ось, де не візьмись, з'явився дядечко Наголос. А близнюки побоювалися свого старого родича, бо він був дуже серйозний.

І от тільки-но дядечко Наголос погукав близнюків, сталося диво: близнюки стали на свої місця, а самі слова змінилися: була зима — тепер зими, була весна — тепер весни, медовий — тепер мед, було вишневий — тепер вишня, було село — тепер села тощо.

Відтоді, як тільки близнюки починали бавитися, міняючись місцями в словах, з'являвся дядечко Наголос і швидко наводив лад.

За Лесею Лужицькою

- Про яких двох близнюків ідеться в тексті?
- До чого призводили їхні ігри та жарти?
- Поспостерігай, як вимовляється звук [е] в слові *весна*, а звук [и] в слові *зима*.
- Знайди й прочитай, що відбувалося зі словами, коли з'явився Наголос.

2. Випиши з тексту парами слова з ненаголошеними [е], [и] в корені, що перевіряються наголосом. Підкресли букви, що позначають ненаголошені звуки [е], [и].

- ➔ Досліди, як вимовляємо звуки в ненаголошених складах. А як у наголошених? Що потрібно зробити, щоб правильно написати слова із ненаголошеними голосними [е], [и]? Перевір свій висновок за правилом.

Щоб знати, яку букву (**е** чи **и**) писати в ненаголошеному складі кореня, потрібно дібрати перевірне (спільнокореневе або змінене за формою) слово так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним.

Наприклад: зерно́ — зе́рна, життя́ — жи́ти.

3. До кожного слова з верхнього рядка добери слово з нижнього. Запиши утворені пари слів.

Ч•сло	з•рно	п•ро	пл•че
плечі	пера	числа	зерна

- ❖ Постав наголоси. Назви в словах наголошений склад. Як вимовляють голосні звуки в наголошених і ненаголошених складах?

4. Спиши слова, вставляючи букви **е** чи **и**. Добери до них перевірні.

З•мля, в•ликий, кр•ло, кр•ве, ш•рокий,
кл•котіти, ш•потіти, п•карня, бл•щати.

- ❖ У словах постав наголос та познач корінь.

5. Зміни й запиши словосполучення. Постав наголос.

Зразок. Зимові розваги — холодні зими.

Вишневий сік — ... вербові котики — ...

кленові дошки — ... лебедине крило — ...

- ❖ Підкресли омоніми зеленим олівцем, а багатозначні слова — синім.

**Вимова та правопис слів
із ненаголошеними [е], [и] в корені,
що перевіряються наголосом**

1. Прочитай виразно текст.

27 причин читати книгу.

Причина № 16: ти можеш порівняти книгу і фільм

Зараз дуже популярна екранізація¹ книг. Водночас поширеною є думка, що після перегляду фільму читати книжку немає сенсу. Але якщо звернутися до відгуків про фільм, неодмінно знайдеш скарги від фанатів книги. Особливо на те, що до фільму не потрапило багато цікавих моментів із твору. Іноді навіть деяких героїв немає!

Часто люди роблять висновок про книгу, спираючись на фільм, або ж про фільм, спираючись на книгу. Але це не дуже правильно, адже негативне чи позитивне враження може справити як авторське слово, так і постановка режисера, гра акторів.

Спробуй і ти прочитати книгу й подивитися фільм. Так ти зможеш їх порівняти, дізнатися, що цікавіше. Простеж, які сцени було знято чітко за текстом, які змінено, а яких немає взагалі. Можливо, у фільмі будуть епізоди, яких у книзі не було. Порівняння оригіналу та екранізації може стати ще більш захопливим, якщо ти залучиш до обговорення друзів чи рідних.

За Іриною Порхун

- Чи доводилося тобі порівнювати книгу та її екранізацію? Прочитай, яку пораду дає тобі авторка.
- Визнач тему і головну думку тексту.

¹ Екранізація літературного твору — відтворення засобами кіно й телебачення творів літератури.

Прочитай казку «Котик і Півник» за покликанням на сайті <https://is.gd/1D7lkb> або QR-кодом.

Переглянь мультфільм «Котик і Півник», створений за однойменною українською народною казкою, за покликанням на сайті <https://is.gd/FHHztW> або QR-кодом.

- Визнач, що спільне, а що відмінне в казці й мультфільмі.
- Чи сподобався тобі мультфільм? Якщо так, то чим?

Письмо для себе

Що краще: книга чи фільм?

2. Спиши речення, замість крапок устав пропущені букви. Постав наголос.

Довгими з • мовими в • чорами мама розказувала мені казки. В • сокі д • рева росли над дорогою. Бл • скуча нам • стинка закотилася за д • ван.

- ❖ До якого слова не можна дібрати перевірне? Як перевіряють такі слова?

3. Прочитай слова. Перевір правильність написання слів із ненаголошеними голосними.

Весло, медок, озеро, водичка.

- ❖ Запиши слова парами. Постав наголоси.

4. Запиши назви малюнків. Підкресли трискладові слова.

- ❖ З перших букв кожного слова склади й запиши нове слово. Добери й запиши перевірне слово. Склади з ним речення.

Добирання спільнокоренових слів
і зміна форми слова для перевірки
написання слів із ненаголошеними [е], [и]

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що йтиметься в оповіданні.

Любіть книгу!

Не дуже любив книгу Василько. І не дуже чемно з нею поведивсь. От одного вечора ліг спати та й узяв книжку перед сном почитати. А Василько знав: якщо книжку читаєш лежачи, — псується зір і псується книжка. Лежить Василько, лежав і задрімав.

А книжка — бух! — на підлогу. Аркуші в книжці й пожмакалися. Добре заснув Василько, так міцно, що й од «бух!» не прокинувся.

І сниться Василькові, що він сам книжка. От бере його, книжку-Василька, Оленка, що теж не дуже поважає книжку, бере, читає й водночас обідає. Борщ із ложки — кап! — та на Василька-книжку. Йому пече, йому неприємно, що на нього борщ крапає, але нічого не вдіє Василько, бо він — книжка.

А потім ухопили Василька-книжку Мишко і Володя й давай на ньому різні дурниці писати: «Читав Володя», «Цікава книжка», «Миколка — дурень» — отаке понаписували. Так ніби хтось у грязюку перо вмочив та й бруднить, грязнить Василька-книжку!

Далі ще гірше!

Оленка почала Василька-книжку ножицями різати — малюнки вирізати. Болить Василькові, аж «рятуйте!» хоче крикнути...

Тільки-но Оленка ножиці прийняла, як хтось гарячу праску поставив на Василька-книжку. Дим із нього йде! Пече йому!

Уже Василько не книжка, а шмаття... так гірко та боляче зробилося, що він аж прокинувся.

— Ой, що зі мною зробили?

А потім, здогадавшись, що то був тільки сон, зітхнув легше. А зітхнувши, подумав і гасло про книжку склав: «Бережи книжку — це твій друг!»

І ніколи вже не псує Василько книг, та й товаришів соромить, коли хтось із них не береже книжку.

За Остапом Вишнею

* Яка пригода трапилася з Васильком?

* Прочитай, які почуття були у Василька-книжки.

** Перекажи оповідання.

** Яким ти уявляєш хлопчика? А чи таким зобразив його художник?

*** Яку пораду ти дав би Василькові? Вислови власне міркування.

*** Розкажи, який вигляд мають твої книжки.

Створи листівку «Любіть книги!»

2. Випиши з тексту слова з ненаголошеними [е], [и]. Добери до них спільнокореневі або зміни для перевірки написання слів.

3. До слів із двома ненаголошеними голосними добери перевірні. Запиши.

Зразок. *Веселіти* — *весело, веселий*.

Березняк, дерев'яний, зеленіти, шелестіти.

❖ Поділи рисками слова для переносу.

4. Прочитай слова. Склади речення і запиши їх, вставляючи пропущені букви.

Мама, сл•вовий, зварила, компот, смачний.
Тато, п•карні, у, працює. Сергійко, на, Тарасик, і,
р•боловлю, ходили. Ц•гляний, з, видно, дороги,
будинок, було.

❖ Добери синоніми до слів *працює, будинок*.

Добирання спільнокореневих слів
і зміна форми слова для перевірки
написання слів із ненаголошеними [е], [и]

1. Прочитай виразно вірш.

Про вміння читати
Умів читати носоріг —
та в книжці сторінки
перегортати рогом міг
він тільки навпаки.
Отак читав, читав, читав,
почавши із кінця:
ох, нецікава книжка та
і нецікава ця...
Бо коли знаєш, як в кінці
героям пощастило, —
то з чого все це почалось,
не так уже й важливо.
Себе картає¹ носоріг:
я, певно, помилився,
тому що балуватись міг,
а я читати вчився!
Із нами теж таке бува,
хлоп'ятка і дівчатка,
що з букв складаємо слова
з кінця, а чи з початку,
і так у книжці сторінок
ковтаємо багато, —
а виявляється, що ми...
не вміємо читати!

Іван Андрусяк

¹ Карта́ти — різко критикувати когось, що-небудь чи себе.

- Як правильно читати книжки?
- Поміркуй, чому автор так назвав вірш.

Письмо для себе

Уяви, що ти зустрівся з носорогом. Що ти йому порадиш?

2. Устав пропущені букви **е** або **и**. Запиши пари слів.
Постав наголоси.

Ст • бло, п • ньок, в • сло, с • ніти, б • режок.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

3. Прочитай прислів'я. Як ти розумієш їх зміст?

Весела книга радість приносить. Життя без книжок — як весна без квітів. З глибин моря дістають перлини, а з глибин книг — знання. Золото добувають із землі, а знання — з книги. Книга — друг на все життя. Не на користь книжку читати, коли вершки лише хапати.

❖ Спиши. Підкресли слова з ненаголошеними [е], [и]. Добери й запиши до них спільнокореневі слова.

4. Поснай за змістом малюнки й запиши словосполучення. Підкресли слова з ненаголошеними [е], [и].

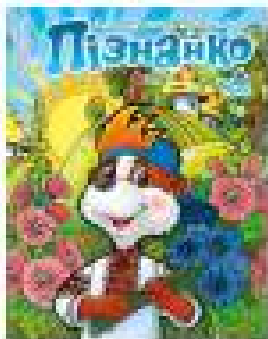
Зразок. Кленовий стіл.

❖ З одним зі словосполучень склади й запиши речення.

**Вимова та правопис слів
із ненаголошеними [е], [и] в корені,
що не перевіряються наголосом**

1. Прочитай виразно текст. Придумай заголовок.

В українських дитячих журналах — «Барвінок», «Малютко», «Пізнайко», «Джміль», «Соняшник», «Дивосвіт» тощо — можна знайти корисну та цікаву інформацію про «все на світі». На їхніх сторінках багато пізнавальних, захопливих творів, які допомагають у навчанні, відкривають таємниці навколишнього світу, вчать логічно мислити, дають змогу весело й змістовно проводити дозвілля. Тож давайте знайомитися з деякими з них.

«Пізнайко» — український дитячий журнал, який видається з 1996 року. Засновники журналу — Євген Леонідович та Ірина Григорівна Юхниць. Вони ж придумали і головного персонажа цього видання. Ним став кмітливий, веселий і непосидючий борсучок Пізнайко та його друзі: білочка Проня й хом'ячок Ласунчик.

Наразі випускається два журнали українською мовою: «Пізнайко від 6» — для молодших школярів віком від 6 до 10 років і «Пізнайко від 2 до 6» — для дошкільнят.

Враховуючи загальну зацікавленість сучасних дітей комп'ютерними іграми, редакція журналу із січня 2008 року доповнює журнал «Пізнайко від 2 до 6» диском із розвивальними завданнями, розмальовкою, піснею до свята, казочкою на ніч, аудіоуроком англійської мови для найменших.

З інтернет-ресурсів

- Яке значення дитячих журналів?
- Про який журнал йдеться мова в тексті? Поясни його назву.
- Знайди й прочитай абзац, у якому розповідається про засновників журналу.
- Чи передплатує твоя родина газети та журнали?
- Які дитячі журнали ти читав/читала? Розкажи.

президент

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Пізнайко	школярі	оголошення	початок передплати

2. Випиши з тексту виділені слова. Постав наголоси. Чи можна в цих словах перевірити ненаголошені [е], [и] за допомогою наголосу? То як перевірити правопис цих слів?

Візьми до уваги! Написання слів з ненаголошеними [е], [и] в корені із постійним наголосом перевіряй за орфографічним словником: лева́да, дире́ктор.

3. Розглянь малюнки. Запиши назви зображених предметів. За потреби користуйся орфографічним словником.

- ❖ У кожному слові підкресли останню букву — прочитай і запиши слово. Зроби звуко-буквений аналіз утвореного слова.

4. Спийси слова. Встав пропущені букви. Перевір за орфографічним словником правильність їх написання.

Тр • вога, оч • рет, пр • дмет,
пр • з • дент, н • діля, л • генда,
д • ктант, ч • кати, м • нулий,
м • лодія, г • рой, к • шеня,
пон • ділок.

- ❖ Поділи слова на склади.
- ❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

5. З підручника «Українська мова та читання» випиши три речення зі словниковими словами.

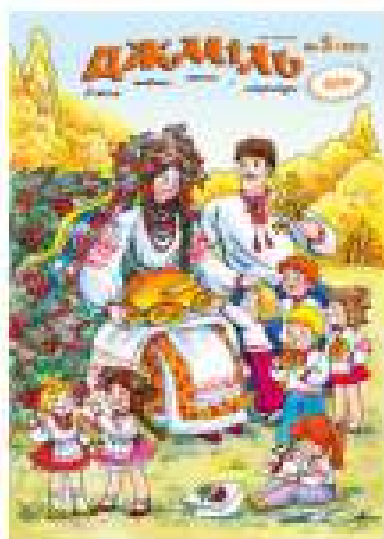
**Вимова та правопис слів
із ненаголошеними [е], [и] в корені,
що не перевіряються наголосом**

1. Прочитай виразно текст.

«Джміль» — улюблений журнал дошкільнят і молодших школярів.

Його завдання — не просто дати дитині певний обсяг необхідних у її віці знань, а навчити самостійно міркувати й ставити запитання, знаходити відповіді та робити висновки.

Головні герої журналу «Джміль» — дослідник Джмелик та його друзі: Пензлик, Нотка і Книжечка — вводять малюка в дивовижний навколишній світ, вчать розуміти гармонію в законах природи, слові, музичних звуках, зображенні, а також бути творцем прекрасного.

У кожному його номері розміщені кращі літературні твори, уроки художнього слова, нетрадиційні техніки образотворчості, репродукції картин українських і світових художників та питання для бесіди за ними, розвивальні ігри, досліді з природними й штучними об'єктами, комікси морально-етичної тематики, наліпки для виконання завдань, сценарії свят і розваг та багато іншого.

З інтернет-ресурсів

- Хто головні герої журналу «Джміль»?
- Про що ти любиш читати в дитячих журналах?
- Чи брав / брала ти участь у конкурсах, вікторинах, оголошених редакціями журналів?

2. Знайди в тексті й запиши словникове слово. Зроби звуко-буквений аналіз цього слова.

3. Прочитай та відгадай загадки. Слова-відгадки запиши в алфавітному порядку. Скористайся орфографічним словником.

Цього фрукта по шматку
В чай додам я для смаку.
Запашний та кисленький,
Наче сонечко, жовтенький.

Сам жовтенький, соковитий,
Достигає серед літа.
Він у джемі, у варенні
І солодкий, і приемний.

Рожевіють, червоніють,
У пиріг попасти мріють.
Обліпили гілки пишні
Соковиті, стиглі ...

Кульки гілки обліпили,
Жовтим все заповнили...
В Україні не ростуть,
Їх із Греції везуть!

❖ Яке слово «зайве»? Чому? Склади з ним речення.

4. Прочитай слова. Склади й запиши речення.

На, корабель, показався, горизонті.
духмяна, У, зацвіла, черемха, саду.
дітей, черешнею, Бабуся, пригостила.
качка, з, очереті, В, каченятами, плавала.

❖ Підкресли слова, правопис яких перевіряють за словником.

5. Запиши слова у дві колонки: у першу — з ненаголошеним [е], у другу — з ненаголошеним [и].

П·ньок, яс·н, ч·сло, д·путати, п·дагог,
д·ктант, т·раса, з·рно, м·далі, бізн·с, л·мон,
ап·тит, б·режу, ш·рока, вер·с, д·ван, кол·ктив,
гл·бочінь.

❖ У кожному слові підкресли останню букву — прочитаєш народну мудрість.

Культура мовлення

Розкрийте книжку на сторінці.

Розгорніть книжку на сторінці.

Префікс. Роль префіксів у слові

1. Прочитай виразно вірш.

Осінь

Сіла осінь на порозі,
Довгі коси розплела,
Спілі яблука на возі
До бабусі привезла.

Вітром двері відчинила:
— Дари з воза забирайте!
Павутинкою злетіла:
— Через рік мене чекайте!

Лідія Новикова

* Назви слова, якими поетеса зображує осінь як живу істоту, тобто олюднює її. Це прийом **уособлення**.

** Які дії вона виконує? Знайди і прочитай.

*** А якою ти уявляєш осінь? Склади казку «Зустріч з Осінню».

2. Спиши подані слова.

Малювати — намалювати, замалювати, змалювати, перемалювати.

- Познач у них корінь.
- Виділи позначкою (—) ту частину слова, що стоїть перед коренем.
- Зверни увагу, як вона змінює значення слова.
- Чи знаєш ти, як називається частина слова, що стоїть перед коренем?
- Якщо ні, то дізнайся про це з наведеного правила.

Частину слова, що стоїть перед коренем і слугує для утворення нових слів, називають префіксом.

3. Випиши з вірша Лідії Новикової «Осінь» слова з префіксами. Познач їх. Допиши ще по два слова з такими самими префіксами.

4. За допомогою префіксів утвори нові слова.

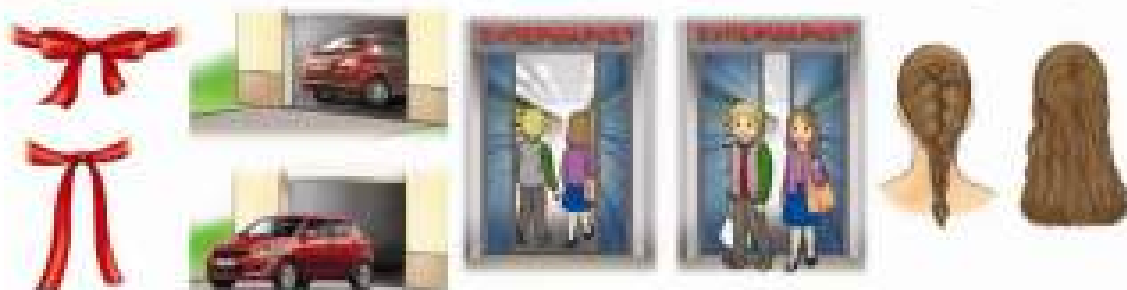
До-, пере-, під-, на-, при-.

Їхати, писати, бігти, їсти.

❖ Склади й запиши речення з одним зі слів.

5. Утвори й запиши слова за допомогою префіксів **за-, роз-, ви-**.

Зразок. Зав'язала стрічку — розв'язала стрічку.

❖ Склади й запиши речення з одним зі словосполучень.

Суфікс. Роль суфіксів у слові

1. Спиши подані слова.

Ліс — лісник.

Вітер — вітерець.

Ліс — лісовий.

Вітер — вітрище.

- Познач у них корінь та закінчення.
- Виділи позначкою (Λ) ту частину слова, що стоїть після кореня. Якщо в слові є закінчення — то між коренем і закінченням.
- Зверни увагу, як вона змінює значення слова.
- Чи знаєш ти, як називають частину слова, що стоїть після кореня?
- Якщо ні, то дізнайся про це із наведеного правила.

Частину слова, що стоїть після кореня і слугує для утворення нових слів, називають **суфіксом**.

2. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатиметься у творі.

Умілі брати

Жили собі два брати. Одного звали Префікс, а другого Суфікс, ось такі дивні були в них імена.

Обидва дуже любили майструвати і вимайстрували не будь-що, а слова. Тільки робили це кожен на свій лад. Префікс, побачивши слово, гукав йому:

— Постривай-но, голубчику!

Зупинивши, ставав перед ним, як конячка перед возом, і то вже робилося інше слово!

Була БУДОВА — стала НАДБУДОВА, була ГЛИБИНА — стала ЗАГЛИБИНА, був ВЕРХ — став ПОВЕРХ, була ВАГА — зробилася ПЕРЕВАГА!

От які витівки вдавалися Префіксові.

Суфікс мав інші манери. Той доганяв слово й ловився за нього, ніби грався у квача. Словом то подобалося, вони відразу перетворювалися на лагідні та ласкаві: з ВЕСНИ ставала ВЕСНОНЬКА, із СОНЦЯ — СОНЕЧКО, з КВІТКИ — КВІТОЧКА, а ВІТЕР, навпаки, дужчав і ставав ВІТРИЩЕМ.

Одного разу надумав Суфікс запросити до себе Префікса в гості. Та не просто запросити, а показати братові, який він, Суфікс, умілий та майстерний. Надумав — то й запросив.

Зірка Мензатюк

- Назви головних героїв твору.
- Які слова майстрували брати? Прочитай.
- Розглянь малюнки й подумай, про що буде розповідатися у творі далі.

Щоб перевірити свою здогадку, прочитай продовження казки за покликанням на сайті <https://is.gd/Tyi0jL> або QR-кодом.

- Знайди й прочитай, які слова вимайстрував Префікс, їдучи в гості. А які страви для Префікса приготував Суфікс?
- Зверни увагу, як описано в казці творення слів за допомогою префіксів і суфіксів одночасно. Чи доводилося тобі куштувати перепічку? Дізнайся більше про цю давню українську народну страву.
- Поміркуй, чи є спільнокореневими слова з казки: *шуні* — *шунка*, *дах* — *невідаха*.

3. Випиши з казки слова, які утворював Префікс. Познач у них префікси.

4. Випиши з казки слова, які утворював Суфікс. Познач у них суфікси.

5. Придумай і запиши спільнокореневі слова за зразком.
Зразок. У kota дитятко — кошеня.

- ❖ Знайди спільнокореневі слова, виділи в них основу, закінчення, корінь, префікс, суфікс.

6. Запиши слова в абетковій послідовності. Зроби їх аналіз за будовою за поданим вище зразком.

Записка, усмішка, картинка, грибний, школяр.

- ❖ До виділеного слова добери спільнокореневі.

Словотворча роль префіксів і суфіксів у слові

1. Прочитай виразно казку.

Лисичка йде до бібліотеки

— Ти попалася, Мишо! — засичала Лисиця.

Мишка кинулася до підвального віконця, тільки хвостик майнув.

— Постривай! — загарчала Лисиця і полізла за нею.

Зістрибнула в підвал. Перескочила через коробку. Пробігла повз полиці. Завернула за ріг. Залізла у вузьку трубу і...

Нарешті Лисиця опинилася на світлі.

— Де моя Миша? — гримнула Лисиця і принюхалася.

Але навколо пахло лише папером... і людьми. Ага! Миша побігла за полиці, і Лисиця кинулася до неї. Раптом Миша зупинилася:

— Тс-с-с! Ми в особливому місці. Тут нікого не можна турбувати. Ти порушуєш порядок!

— За секунду я тебе схоплю, і ти будеш моєю! — заявила Лисиця.

— Тут нічого не може бути твоїм, — хихикнула Мишка. — Все, що тут є, можна лише позичити. Але тобі воно ніколи не належатиме. Це не територія для полювання. Це БІБЛІОТЕКА.

— Бі... що? — запитала Лисиця.

— Бібліотека! — відповіла Мишка.

— А що таке бі-блі-о-те-ка? — озирнулася навкруги Лисиця.

— Тут можна читати книжки. Вони потрібні, щоб вивчати світ і дізнаватися нове.

Лоренц Паулі

Переклад Світлани Колесник

• Куди потрапила Лисиця?

• Прочитай виразно із сусідом / сусідкою по парті діалог Мишки й Лисиці. Який настрій та інтонацію мовлення потрібно передати?

• Як часто ти відвідуєш бібліотеку? Розкажи.

2. Випиши з казки три слова з префіксом **по-** та три слова зі складом **по-**, щоб склад **по-** був у корені на початку слова.

3. Спиши виділені речення казки. Як ти їх розумієш? Підкресли слово, яке відповідає схемі:

4. За допомогою префіксів утвори слова. Чи змінив префікс значення слова **плив**?

До-

Ви-

Під-

Пере-

За-

плив

❖ Запиши словосполучення. Познач префікси.

Зразок. Доплив до острова.

5. Прочитай. Спиши, вставляючи пропущені префікси.

Сьогодні наш клас • відав дитячу бібліотеку. Там просторий читальний зал. На полицях • міщено багато цікавих книжок і журналів. Вони мають яскраві, кольорові обкладинки й • раховані на різний вік.

Бібліотекарка з радістю нас зустріла й • допомгла знайти потрібні книжки.

Довідка: від-, роз-, роз-, до-.

❖ Добери до слів **бібліотека**, **зал**, **книжка**, **обкладинка** їх ознаки.

Словотворча роль префіксів і суфіксів у слові

1. Прочитай продовження казки.

Лисичка йде до бібліотеки

Мишка схопила книжку й принесла її Лисиці.

— Це тобі! Щоб ти дізналася щось новеньке.

На першому малюнку Лисиця побачила старого з котиком. У них були курочки. На наступному малюнку курочок хотіла з'їсти лисиця.

У бібліотеці стало дуже тихо.

— Ку-у-у-у-у-урочки! — нарешті зітхнула Лисиця. — Яка чудова ідея!

Мишка з полегшенням закивала головою. Лисиця побігла на вулицю.

— Не забудь повернути книжку на полицю! — крикнула їй услід Мишка, але Лисиці вже й слід загуб.

Наступного вечора Лисиця повернулася.

— Хочу взяти вчорашню книжку додому, — пояснила вона. — І тебе, Мишо, також. Почитаєш мені цю казочку. Бо я... Розумієш, я не вмію читати.

Мишка похитала головою:

— У мене немає часу. Я знайшла книжку з магії. І зараз навчаюся чаклувати! Але он там стоять аудіокнижки. Може, знайдеш свою книжку на диску?

Лисиці пощастило знайти аудіокнижку, і Мишка гукнула:

— Ти можеш взяти книжку і диск разом. Але обов'язково поверни й не гризи сторінки. Тобі потрібно завести бібліотечну картку і...

Але ані книжки, ані диска, ані Лисиці вже не було.

Лоренц Паулі

Переклад Світлани Колесник

- Кого Лисиця побачила на малюнку? Прочитай.
- Чого вона не вміла робити?
- Знайди й прочитай, що вчилася робити Мишка.

Прочитай продовження казки
Лоренца Паулі «Лисичка в бібліотеці» за
покликанням на сайті <https://is.gd/Lzhva6>
або QR-кодом.

- Пофантазуй. Що буде далі? Придумай продовження казки.

Побудуй асоціативний куш зі словом **бібліотека**.

Поміркуй! Це правдива чи неправдива інформація?

Сьогодні учні 3 класу дізналися, що ...

1. У бібліотеці потрібно дотримуватися тиші.
2. Заходити в бібліотеку можна тільки на зелене світло світлофора.
3. Ходити в бібліотеці тільки з правого боку.
4. Не можна виносити книги з бібліотеки без відмітки в читацькому формулярі.
5. Переходячи дорогу, спочатку потрібно подивитися ліворуч, а потім праворуч.

- Як перевірити правдивість інформації?

2. Знайди в казці слова з суфіксом **-к-** і випиши їх. Зроби звуко-буквений аналіз одного із слів.

3. За допомогою префіксів і суфіксів утвори слова. Запиши.

Зразок. Сад — садок[^], посади[—]ти.

Сад, вода, море, земля, береза, дощ, ліс, дим.

- ❖ Як змінюється значення нових слів?

4. Спиши прислів'я. Проаналізуй за будовою виділені слова.

Без хліба легше прожити, аніж без книги.

З книгою подружишся, розуму наберешся.

Книгу читай, розуму набирай.

- ❖ Зроби звуко-буквений аналіз слова, у якому звуків більше, ніж букв.

Правопис префіксів і однозвучних слів

1. Прочитай виразно текст.

Дивовижні пригоди в лісовій школі

Жив на світі їжачок Колько Колючка.

І жив на світі зайчик Кося Вухань.

Гарні були хлопці, але боягузи страшенні. Всього на світі боялися. Боялися темряви і боялися сонця. Боялися блискавки і боялися грому. Боялися вітру і боялися дощу. Навіть тіні власної боялися.

Ну що ти з тими страхополохами зробиш!..

Та от якось ясного сонячного ранку зустрілися біля перелазу мама-зайчиха з мамою-їжачихою.

— Здрастуйте, тітонько Вухань, — сказала мама-їжачиха. — Ви чули новину? На Великій Галявині відкривається спеціалізована лісова музична школа з ведмежою мовою викладання. Борсучиха вже записала туди свого Бору.

— Ах, що ви кажете, кумасю Колючко! — сплеснула мама-зайчиха лапами. — Спеціалізована музична школа? Та ще з ведмежою мовою викладання? Побіжу чоловікові скажу.

Тато-заєць сидів на ганку і читав «Лісову газету».

— Гм, — сказав він, почувши новину. — Спеціалізована музична школа? З ведмежою мовою викладання? Це цікаво. Треба й нашого страхополоха записати. Може, хоч школа допоможе його у звірі вивести. А то ж тіні власної боїться.

Зайченя Кося, що тремтіло тут же біля ганку і все чуло, здригнулося й заскиглило:

— Ой!.. Я не хочу-у!.. Я боюсь...

— Тебе ніхто не питає! — суворо сказав тато-заєць. — Запишемо, й ходитимеш.

— Ну що ти, синку, — лагідно сказала мама-зайчиха. — Всі ж дітки ходитимуть. Не бійся.

Мама-зайчиха тут же причепурила Косю, вдягла йому новенькі штанці, білу сорочечку й повела на Велику Галявину.

Вийшли за ворота, гульк — а із сусіднього двору мама-їжачиха вже Кольку Колючку веде.

Записував у школу сам директор Бурмило Михайлович Ведмідь.

Він сидів за березовим столом і суворо позирав на майбутніх учнів.

За Всеволодом Нестайком

* Назви головних героїв твору.

* Яку новину повідомила мама-їжачиха?

Прочитай закінчення казки за покликанням на сайті <https://cutt.ly/SesOoobT> або QR-кодом.

*** Перекажи казку. Підготуйся до її театралізації.

2. Випиши з казки виділені речення. Підкресли прийменники, познач префікси, поясни їх написання. Що ти помітив / помітила?

3. Спиши словосполучення, визнач префікси в словах.

Відрізати від краю — відрізаний; без людей — безлюдний; намалювати на малюнку — намальований; дописати до крапки — дописаний.

❖ Підкресли слова, які пишуть окремо.

4. Спиши, розкриваючи дужки. Поясни написання префіксів і прийменників.

(По) стрибала (по) доріжці.

(За) йшов (за) будинок.

(До) їхати (до) зупинки.

(Від) клеїти (від) паперу.

(На) креслити (на) папері.

(Під) мести (під) партою.

❖ Добери антоніми до виділених слів. Запиши словосполучення з антонімами. Чи змінилися префікси й прийменники?

5. Спиши фразеологізми, добираючи їх значення з довідки.

Зразок. Заткнути за пояс — виявити перевагу.

Заткнути за пояс. Зачепити за живе. Збитися з ніг. Задирати носа. Замилювати очі.

Довідка: виявити перевагу; стомитися; торкнутися найболючішого; обманювати, пишатися.

❖ Підкресли прийменники, а префікси познач.

6. Утвори слова та словосполучення за допомогою префіксів і прийменників. Запиши.

До до

біг

клас

і

у

За за

❖ Склади речення з одним із утворених словосполучень.

Правопис префіксів і однозвучних слів

1. Прочитай виразно вірш.

Як Василько «відпочився»

Писав із табору Василько:
«Нових у мене друзів стільки!
Я, мамо, добре відпочився!
І опилсинів тут наївся!
І накупався — як ніколи!..
ПЕши.
Вітаїм.
Я й МЕкола».
А мама так йому писала:
«Без тебе дома скучно стало...
Але тобі на користь море,
І ми зустрінемося скоро...
Ти молодець, що «відпочився», —
Коли б ще й грамоти навчився!»

Грицько Бойко

- Кому писав хлопчик листа?
- Що порадила синові мама? Прочитай.
- Для чого люди пишуть листи?
- Як ти відпочивав / відпочивала? Розкажи.

2. Знайди у вірші слова, які написані неправильно. Запиши їх правильно.

3. Знайди й запиши слова та словосполучення, у яких є префікс **на-** і прийменник **на**.

4. Чи доводилося тобі писати або отримувати листа? Чи знаєш ти, з яких частин він складається?

Подивися мультфільм «Мудрі казки.
Лист до бабусі» за покликанням на сайті
<https://is.gd/4c36kb> або QR-кодом.

Візьми до уваги!

Будова листа

Початок: вітання та звертання до того, кому адресовано лист.

Основна частина: зміст листа.

Кінцівка (прощання та підпис). **Форми ввічливості:** з повагою, на все добре, до скорої зустрічі; підпис, дата.

Напиши листа своєму другові / подрузі.

5. Навчися правильно писати адресу на конверті.

Адреса відправника, індекс

Михальнюк Тарас Петрович
вул. Незалежності, буд. 30, кв. 25,
м. Київ, Україна,
10105

Адреса одержувача, індекс

Коваленко Ганна Василівна
вул. Шевченка, буд. 15,
с. Каптівка, Зборівський район,
Тернопільська область,
Україна,

4 7 2 7 1

Культура мовлення

~~Мій пошто́вий а́дрес.~~

Моя пошто́ва а́дреса.

6. Пригадай і запиши свою домашню адресу. Скористайся зразком.

Правопис префіксів роз-, без-

1. Прочитай виразно вірш.

Зима

Завітала зимонька,
Знову засніжилось,
Засіяла зіронька,
Завірюха звилась.
Зимонька замріялась,
Заметіль замкнула,
Звабно засміялась,
Зморена заснула.

Лідія Новикова

* Що цікавого ти помітив / помітила в цьому вірші?

** Добери рими до слів: *зимонька, засніжилось, замріялась, замкнула.*

*** Склади речення чи вірш, у якому всі слова починаються на одну й ту саму букву.

2. Розглянь репродукцію картини «Зимова хата», яку написав відомий український художник Василь Непийпиво.

- Знайди у вірші й прочитай рядки, що відповідають змісту картини.
- Спробуй визначити колір снігу. Уяви цей куточок села навесні, восени.
- Що ти побачив / побачила і почув / почула?
- Прочитай, як розповіла про цю картину мистецтвознавиця Елла Белкіна.

*Василь Непийпиво
«Зимова хата»*

Зима очима художника

Давно це було. У селах під солом'яними стріхами стояли хатинки. Маленькі віконця, наче здивовані оченята, поглядали на рідні подвір'я. Жили в тих хатинках наші прадідусі та прабабусі. Жили собі в злагоді тихо, неквапливо, особливо взимку.

Якось пізнім вечором йшов стежиною повз сільські подвір'я художник. Щойно випав сніг. Він скрипів під ногами, перебивався срібно-голубими барвами під місячним сяйвом.

Ураз художник уповільнив ходу й зупинився, вражений тишею та красою зимового вечора.

Зупинився, прислухався, придивився. Побачив він «заквітчані» інеєм дерева, хатинку під пухнастою шапкою снігу, з-під якої блимали гарячі вогники віконець. Замилувався.

Помандрував його погляд за вогниками аж на самісіньку гору, де відпочивав стомлений роботою вітряк, і здалося йому, що хатинки танцюють повільний новорічний танок. Відчув художник мінливу тишу. Усе затихло, не ворухнеться.

Золотавий місяць гоїдався, ніби наспівував пісеньку для зірочок: «Спи, моя зіронько, спи...»

Прийшов художник додому й намалював живописну картину чарівного сільського пейзажу.

Елла Белкіна

- Що вразило художника пізнім вечором? Прочитай.
- Знайди в текстах слова, ужиті в переносному значенні.

3. Випиши з вірша Лідії Новикової «Зима» слова з префіксами.

4. Спиши подані слова. Виділи в них префікси.

Розказати, розлити, розкласти.

Безводний, безхмарний, безлюдний.

- Зроби висновок про те, яка буква пишеться в кінці префіксів.
- Перевір свій висновок за правилом.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишемо букву **з**: **роз**казати, **без**край.

5. Від поданих слів утвори за допомогою префіксів **роз-**, **без-** спільнокореневі слова й запиши.

Зразок. Малювати — розмалювати.

Сипати, тлумачити, писати, парний, земельний, законний.

6. Спиши народні прикмети зими, розкриваючи дужки та уставляючи букви.

Узимку ліс (без) вітру шумить — бути хуртовині.

Дим стелиться по землі в (без) вітряну погоду.

Якщо взимку стояла холодна погода, а на вербі ро • пустилися бруньки й вилізли «котики», то через тиждень буде тепло.

Раннього морозяного вечора дружно ро • співа-лися півні — чекай відлиги.

- ❖ Підкресли головні слова в першому та другому реченнях.
- ❖ Поміркуй, про які котики йдеться в прикметі.

Правопис префіксів **роз-**, **без-**

1. Прочитай виразно вірш.

Малюю зиму

Малюю зиму:

Синім — ліс,

Червоним — лист на дубі,

Та ще — як ходить хитрий лис

Поміж пеньків на зрубі.

Лишаю білими зайців.

Зеленими — ялинки!

Рожевим — усміх на лиці

В сестриченьки Яринки.

Малюю дім і дим над ним.

Засніжене гілляччя...

Сича — надутим, вовка — злим,

Ну, а ведмедя — сплячим.

Грицько Чубай

- Якими кольорами намалював природу автор?
- Знайди слова, які відрізняються однією буквою. Прочитай.

Послухай твір Антоніо Вівальді «Чотири пори року». Для цього перейди за покликанням на сайт <https://is.qd/c8wtu4>

- Упізнай, про яку пору року йдеться.
- Намалюй картину (словесну), яку ти уявив / уявила, прочитавши вірш та послуховавши музику.

2. До поданих слів допиши спільнокореневі з протилежним значенням за допомогою префіксів **роз-**, **без-**.
Познач префікси.

Коштовний, в'язаний, вітряний, платний.

- ❖ Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

3. Від поданих слів утвори слова, щоб прийменник **без-** став префіксом, і запиши.

Зразок. Без кінця — безкінечний.

Без барви —

Без крил —

Без помилок —

Без турбот —

❖ Склади речення з однією парою слів.

4. Запиши загадки. Устав пропущені префікси **роз-**, **без-**.

Впаде з неба — не • іб'ється,

Впаде у воду — • пливеться.

Хтось малює на вікні
Квіти, казочки чудні.
Вимальовує старанно
Він узорі • доганно.
І коли ж таке буває,
Коли снігом замітає?
Й хто малює на вікні?
• кажіть-но ви мені!

❖ Підкресли слова з префіксами. Обведи зеленим олівцем слова, у яких звуків більше, ніж букв.

5. Випиши слова з префіксами.

Розмова, безпека, розв'язати, безділля, розкіш, безжурний, безстрашний.

❖ Запиши звукову модель слова, у якому 7 звуків, 8 букв.

Написання префіксів з- (с-)

1. Прочитай виразно вірш.

Перший сніг

Новину сьогодні зранку
День вчорашній нам приніс:
Білі стріхи, білі призьби,
Біле поле, білий ліс.
Ліс стоїть такий поважний,
Мов дідусь старий та сивий.
Погляда на шлях широкий,
На просторі білі ниви.
Темні сосни та ялини
Простягли далеко віти
І поблискують на сонці,
Снігом-інеєм укриті.
З-між дерев не обізветься
Ні звірина, ані птаство, —
Та кортить санчата взяти
І піти в зимове царство.
Там бадьорістю подихать,
Побродити білим шляхом
Чи із пагорба спуститись,
Пролетіти бистрим птахом!
А опісля в теплу хату
З мандрювання повертатись —
І мамусі любій-милій
Всі пригоди розказати.

Олена Пчілка

- Як змінилася природа після першого снігу?
- З чим поетеса порівнює ліс? Прочитай.
- У яких рядках описано, чому кортить піти в зимове царство?
- Визнач тему і головну думку вірша.
- Знайди й прочитай слова, які римуються.

Склади текст із виділеними у вірші п'ятьма словами й шостим — *сноуборд*.

Письмо для себе

Напиши кілька речень про перший сніг.

2. Спиши слова. Виділи в них префікси. Підкресли букви, перед якими вони стоять.

Скинути
списати
стерти
сфотографувати
сховати

збити
зшити
змовчати
зсипати
зумовити

- Зроби висновок про те, перед якими буквами пишемо префікс *с-*, а перед якими — *з-*.
- Перевір свій висновок за правилом.

Префікс *с-* завжди пишемо перед буквами **к, н, т, ф, х**. Перед усіма іншими буквами, що позначають голосні та приголосні звуки, пишемо префікс **з-**.

3. Вивчити перелічені в правилі букви просто: для цього потрібно запам'ятати фразу «Кафе „Птах“» або подане нижче речення.

Катруся принесла хворому Тарасику фрукти.

- ❖ Спиши це речення. Підкресли першу букву в кожному слові.
- ❖ Добери й запиши слова з префіксом *с-* на кожен підкреслений букву.

4. Випиши з вірша Олени Пчілки «Перший сніг» слова з префіксами **з-**, **с-** та слова, які називають предмети, що стали білими.

- ❖ Поясни їх написання. Проаналізуй іменники за будовою.

5. Відгадай загадку. Спиши, розкриваючи дужки. Вибери потрібний префікс.

Маленький хлопчина
У сірій свитині
По дворах (с,з)трибає,
Крихти (с,з)бирає.

- ❖ Проаналізуй за будовою виділені слова.

Написання префіксів з- (с-)

1. Прочитай виразно вірш.

Гра у сніжки

На галяві край доріжки
Полетіли влучні сніжки,
І почався білий бій,
Закрутився у сувій.
Закрутився, покотився,
Під горою зупинився.
Зверху сніг
І знизу сніг,
І ніхто узнать не міг,
Де чиї стирчали ніжки.
Ой, весела гра у сніжки!

Платон Воронько

- Коли діти граються в сніжки?
- Чи весело їм? Доведи. Назвай слова про бій, ужиті в переносному значенні.
- Чи доводилося тобі гратися в сніжки? Розкажи про це.
- Знайди рими у вірші. Добери слова, які римуються.

2. Випиши з вірша «Гра у сніжки» слова з префіксами. Познач у них префікси. Добери й запиши слова з такими самими префіксами. Поясни правопис виділених слів.

3. Спий. Підкресли слова з префіксами з-, с-. Поясни їх правопис.

Лиха зима сховається,
а сонечко прогляне,

сніжок води злякається,
тихенько тануть стане.

Леонід Глібов

- ❖ Обведи синім олівцем слова з ненаголошеними голосними *е, и* в корені. Добери перевірне слово.

- ❖ Знайди слова, які за будовою відповідають схемі .

4. Запиши слова у дві колонки: у першу — з префіксом з-, у другу — з префіксом с-.

- тиснув, • різати, • питати, • шити, • кинути,
• мити, • хилився, • дати.

- ❖ У кожному слові підкресли виділену букву й прочитай слова. Склади й запиши з ними речення.

5. Утвори й запиши слова з префіксами з-, с-.

Кипить, робити, формувати, гадати, пекти,
розуміти, дерти, хитрити, варити, творити,
малювати, терти, їхати, платити, клеїти.

- ❖ Підкресли двоскладові слова зеленим олівцем, а трискладові — червоним.

6. Устав замість крапок потрібні префікси з-, с-. Поясни правопис цих префіксів.

Умій • казати, умій • мовчати.

Діти • ліпили сніговика.

Ми спостерігали, як • ходить сонце.

- ❖ У другому реченні підкресли головні слова.

Узагальнення вивченого про будову слова

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що йтиметься в оповіданні.

Загублені рукавички

Товаришів у мене багато — у школі, в нашому й сусідніх дворах. Але найбільше я дружу з Ігорем. Ми і живемо в одному будинку, в одному парадному, на одному поверсі, і навчаємось в одному класі, і сидимо за одною партою. Всі кажуть, ніби ми й схожі між собою — як брати. І справді: обидва біляві, кирпаті, довгошиї, в обох сірі в крапинку очі, веснянки на носах і щоках.

Проте в чомусь і не схожі. Ігор, наприклад, носить черевики тридцять шостого розміру, а я тільки тридцять четвертого, у нього зріст метр і двадцять дев'ять сантиметрів, у мене — на три сантиметри менше. Зате я вмію, як захочу, ворухити вухами, у нього ж, скільки не пробував, — не виходить.

Яка в нас дружба — судить із такої пригоди.

Коли похолодало й випав сніг, Ігореві, щоб не мерзли руки, купили зелені вовняні рукавички. М'якенькі й теплі-теплі. Я теж захотів такі самі. Мама купила й мені.

Одного разу на великій перерві ми кидалися сніжками. Як подзвонили на урок, припинили гру, вбігли в клас, глянули, а в нас обох немає по рукавичці. У мене — лівої, в Ігоря — правої.

Наступної перерви майже всім класом шукали. Перерили в шкільному дворі геть увесь сніг і не знайшли.

— Ну, де вона пропала? — сумував Ігор. — Тепер дома будуть лаяти...

— І мене лаятимуть... — журився я.

Після того вже й учителів мало слухали на уроках. Усе думали про загублені рукавички і про те, як пояснити вдома, де вони поділися.

Борис Комар

- Знайди в оповіданні й прочитай слова, якими письменник описує зовнішній вигляд хлопців.
- Яка пригода трапилася з товаришами? Підтвердь свої слова рядками тексту.
- Хто шукав рукавички? Прочитай.
- Поміркуй, як може закінчитися ця історія.

2. Випиши з оповідання по п'ять слів із ненаголошеним **е-, у-**. Зроби звуко-буквений аналіз одного слова.

3. Знайди в тексті й запиши споріднені слова. Познач у них корінь.

4. Прочитай речення. Поясни їх зміст.

Хто мови своєї цурається, хай сам себе стидається. Птицю пізнати по пір'ю, а людину по мові. Рідна мова дорога людині, як саме життя. Пуста мова не варта доброго слова. По цій мові будьмо собі здорові. Слово до слова — та й зложиться мова.

❖ Спиши. Познач у виділених словах корінь і закінчення. Поясни: це споріднені слова чи форми одного й того самого слова?

5. Утвори від поданих слів антоніми, змінивши префікси.

Зразок. Взутий — роззутий.

Зайти, під'їхати, висипаний, приклеїти, закритий, з'єднати.

❖ З одною парою слів склади й запиши речення.

Узагальнення вивченого про будову слова

1. Прочитай продовження оповідання.

Загублені рукавички

Мені ще нічого. Мама, звісно, погнівається, обізває гавою-роззявою, потім пересердиться і знову купить нові рукавички. Ще й тато може заступитися. Скаже: «З ким такого не буває?..» Бо він минулої зими також загубив десь навіть не одну, а дві свої шкіряні рукавиці. А ось Ігореві більше перепаде. У нього й мати сердитіша, й заступитися, мабуть, нікому — його ж батько, певно, ніколи не губив рукавиць. Жаль, дуже жаль Ігоря...

«А що, як віддати йому свою рукавичку? — раптом подумав я. — У нього ж — права, у мене — ліва. Якраз і буде пара!..»

Авжеж, так і зроблю — віддам свою. Тоді дома не визнають, що він загубив, і не лаятимуть.

Але ж Ігор може ще й не взяти. Знаю його. Скаже: «Чого це ти мені свою віддаєш? Бери краще мою».

Звичайно, він трохи матиме рацію. Коли я його виручу, Ігореві буде зовсім добре. А мені? Мені — гірше. То хоч одну рукавичку принесу й покажу мамі, менше, може, гніватиметься. А як жодної не матиму, сердитиметься дужче, це ж ясно. Ні, якщо вже віддавати Ігореві свою рукавичку, то треба, щоб і він про це не знав!..

Так і зробив. Наприкінці останнього уроку засунув тихцем рукавичку в Ігорів ранець, глибоко, на саме дно.

Ото здивується, як знайде! — тішився я. Прийде зі школи додому, повітягає з ранця книжки, зошити, пенал, тоді — зирк! — аж у

ньому й друга рукавичка спокійненько лежить. «І як вона там опинилася?.. Мабуть, хтось із хлопців або дівчат навмисне засунув, щоб покепкувати з мене», — подумає і радий-радий буде, що так щасливо все закінчиться. Однак вишло непередбачене, довелося самому дивуватися.

Коли я вдома викладав на стіл із свого ранця книжки та зошити, то разом із ними витяг і зелену вовняну рукавичку. Спершу подумав, що ми з Ігорем переплутали ранці. Таке вже не раз було, бо вони однакові. Щоб цілком переконатися в тому, подивився на зошити. Ні, зошити мої. Значить, не переплутали. А як же тоді в мій ранець потрапила ця рукавичка? Адже я добре пам'ятаю, що засовував її не у свій, а в Ігорів.

Стривай, стривай, рукавичка ж із правої руки! Тепер усе зрозуміло. Виявляється, Ігор теж хотів мене виручити й засунув у мій ранець свою рукавичку. От сміхота, от комедія!..

Хапаю рукавичку й мерщій до Ігоря. Тільки відчинив свої двері, відчиняються навпроти і його. Я тримаю в руці зелену вовняну рукавичку, і він держить таку саму...

Борис Комар

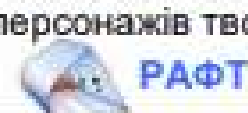
* Підготуйся до читання в парі. Зверни увагу на розділові знаки в кінці речень. Не забудь про свій настрій.

** Визнач тему і головну думку оповідання.

** Досліди, які риси характеру хлопців описані в тексті.

** Склади план тексту. Запиши.

*** Вислови своє ставлення до описаної події. Як би ти вчинив / вчинила на місці персонажів твору?

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
загублені рукавички	Ігор і Борис	діалог	вдячність

2. Випиши з оповідання виділені слова: спочатку різні форми слова, а потім спільнокореневі. Проаналізуй за будовою одне слово (на вибір).

3. Спийси прислів'я. У виділених словах познач основу і закінчення.

Друзі пізнаються в біді. Людина без друзів — що дерево без коріння. Не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже. Приятелів тьма, а вірного друга нема.

❖ Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.

4. Випиши спільнокореневі слова з кожної групи слів, виділи корінь.

Маленький, малий, малюк, малеча, малюнок.

Мама, мамонт, мамуся, мамонька, мамочка.

Дощ, дощик, дощовик, дощить, дошка, дощовий.

Липа, липневий, липовий, липонька, липкий, липка, липень.

❖ Знайди «зайве» слово в кожному рядку й добери до нього споріднені слова. Запиши.

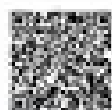
5. Добери і запиши по два слова до схем.

❖ Склади й запиши з одним словом речення.

Перевір свої досягнення за
покликанням на сайті
<https://is.gd/R3gxAw> або QR-кодом.

ДОСЛІДЖУЮ ІМЕННИКИ ЦЕ — МОЯ УКРАЇНА

Іменник як частина мови

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у вірші.

Незалежна і єдина

Що то, діти, за країна —
Неба синього блакить,
На ланах у серпні жито
Стиглим золотом блищить?

У якій, скажіть, країні
Клімат лагідний, м'який?
Бог відводить буревії,
Негаразди всіх стихій?

Люди мудрі, працьовиті
У країні тій живуть.
На чуже не зазіхають
І свого не віддадуть.

У якій іще країні
Так земля родить охоча?
Наче пісня солов'їна —
Мова ніжна і співоча?

Гори є і полонини,
Є моря, річки, ліси...
Загалом, то є країна
Невимовної краси!

Гордо, голосно, дитино,
Ти назви ім'я країни,
У якій, хвалити Бога,
Народився і живеш.

Їй дочкою є чи сином
І, коли ти підростеш,
Будеш їй творити славу,
Розбудовувать державу.

Отже, зветься ця країна,
Незалежна і єдина,
Наша ненька — Україна!

Наталія Козленко

- Чому Україну авторка називає незалежною та єдиною?
- До якої строфи намальовано ілюстрацію? Прочитай.
- Прочитай і поміркуй, який зміст передано у виділеній строфі.

2. Відшукай у першій строфі вірша слова, які відповідають на питання **хто?** або **що?**.

- Подумай, що вони називають. Доведи, що ці слова є іменниками. За потреби скористайся правилом.

Іменник — це частина мови, яка називає предмет і відповідає на питання **хто?** **що?**.

2. Спийши п'яту строфу вірша. Підкресли іменники. На які питання вони відповідають?

3. Розподіли й запиши в три колонки іменники за групами: **мова, театр, література**.

Драматург, байка, корінь, вірш, антракт, іменник, вистава, апостроф, п'єса, репертуар, оповідання.

4. З останньої строфи вірша випиши іменники, поділяючи їх на склади для переносу.

- ❖ Підкресли букву, яка завжди позначає два звуки.

- ❖ Зроби звуко-буквений аналіз іменника, у якому однакова кількість голосних і приголосних звуків.

5. Розглянь малюнок. Запиши спочатку слова, які відповідають на питання **хто?**, а потім — **що?**.

6. Які іменники «живуть» тільки взимку? Запиши. Склади з ними усну розповідь.

7. Позмагайтеся, хто запише більше іменників на букву **Б**, які відповідають на питання **хто?**.

Іменник як частина мови

1. Прочитай виразно текст.

Дивовижні імена

Якось сидів я в парку на лаві. Поряд зі мною читав газету старенький дідусь у солом'яному брилі й барвистій вишиванці. А неподалік грався м'ячиком маленький хлопчик. Підкинув хлопчик м'ячика. Ударився той об стовбур дерева й відкотився прямцем дідусеві до ніг. Підняв дідусь м'ячика й чекає, що далі буде.

Підійшов хлопчик до нашої лави, став за два кроки й теж чекає, щоб йому м'ячика віддали.

— Ти хто? — запитав дідусь.

— Петрик, — баском відказав хлопчик.

— І прізвище своє знаєш?

— Знаю, — Козаченко.

— А ще ти хто?

Хлопчик мовчав.

— У якому місті ти мешкаєш?

— У Києві.

— Значить, ти не тільки Петрик Козаченко, — усміхнувся дідусь, — а й киянин. Крім того, ти — українець, бо народився в Україні й належиш до українського роду. А ще ти — європеець. Адже наша країна розташована не в Африці, не в Америці, не в Австралії, а в Європі. І, нарешті, ти землянин, бо живеш на планеті Земля. Он хто ти, Петрику Козаченку!

Дідусь простяг хлопчикові м'ячика. Той ухопив його обіруч і вистрибцем побіг розказувати мамі, що сиділа на сусідній лаві, скільки, виявляється, у нього цікавих, просто дивовижних імен.

Анатолій Григорук

- Назви головних героїв твору.
- Про які цікаві свої імена дізнався Петрик? Прочитай.
- Знайди зачин, основну частину і кінцівку твору.
- Перекажи текст.
- Поясни, чому деякі слова у творі написані з великої букви.

Склади сенкан із словом *Україна*.

2. Знайди в тексті й випиши виділені слова. Постав до них питання. Добери спільнокореневі іменники. Запиши.
3. Випиши в три колонки: іменники, прикметники, дієслова.

Смішний, сміх, сміятися; лінощі, лінивий, лінуватися; жарт, жартівливий, жартувати.

- ❖ Познач корінь у споріднених словах.
- ❖ Проаналізуй за будовою виділене слово.

4. Утвори спільнокореневі іменники від дієслів.

Зразок. Зимувати — зима.

Дружити — співати —
допомагати — малювати —

- ❖ На яке питання відповідають утворені іменники?

5. До поданих прикметників добери за зразком спільнокореневі іменники й запиши.

Який?	Що?	Який?	Що?
Радісний —		синій —	
вишневий —		молодий —	

Назви істот і неістот

1. Прочитай виразно текст.
Використовуй подані позначки.

Київ

за князя Ярослава Мудрого

Український князь Ярослав Мудрий, що княжив по Володимирі, дбав дуже про свою столицю Київ.

Було вже це велике місто, що мало понад сто тисяч мешканців. З усіх сторін з'їздилися до Києва свої й чужі люди: чи то купити, чи продати щось, чи за іншою власною або державною справою, чи до суду, чи до уряду.

Жили в Києві українці та українки з різних племен: поляни, древляни, сіверяни, дуліби, тиверці, уличі. Були тут і чужі народи: греки, німці, італійці, чехи, угри.

У Києві вісім торгових, на яких постійно збирався народ. Церков і каплиць було аж чотириста! Київ був тоді найбільшим містом на сході Європи. Називали його другим Царгородом.

Давній город, що стояв на горі, не міг уже помістити під час небезпеки всіх його мешканців. Ярослав розширив його втриє й наново укріпив.

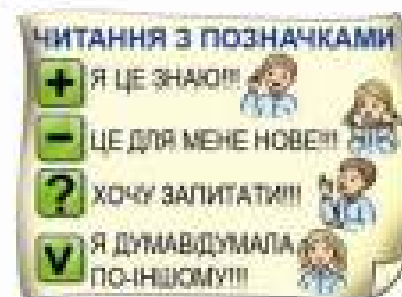
Довкола йшли високі вали, збудовані з каміння і землі, з дерев'яними й мурованими вежами, з глибоким ровом, що через нього вели мости.

За Михайлом Крищуком

- Які племена українців жили в Києві?
- Чому нашу столицю називали другим Царгородом¹?
- Поставте одне одному запитання за змістом тексту.

¹ Царгород — столиця стародавньої держави Візантії (тепер Стамбул).

2. Спishi перший абзац тексту. Підкресли червоним олівцем іменники — назви істот, а синім — назви неістот. Визнач число цих іменників.

3. Знайди й випиши з тексту слово з м'яким подовженим приголосним звуком. Запиши звукову модель цього слова.

❖ Допиши ще два слова з м'яким подовженим звуком.

Пригадай, які іменники є назвами істот, а які — назвами неістот.

4. Запиши іменники за групами. Якщо правильно виконаєш завдання, то з останніх літер кожного з них складеш слово.

Назви істот

Назви неістот

Метелик, глобус, сорока, товариш, торт, місто, турист, футбол, шахи, іволга, абзац, клоун, тополя.

❖ З яким словом у тебе асоціюються ці два слова? Придумай із ним речення.

❖ Добери по два слова до кожної групи й запиши.

5. Прочитай прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш.

Яблучко від яблуньки недалеко відкотиться. Не для Гриця паляниця. Пташка красна своїм пір'ям, а людина — своїм знанням. Сонце блищить, а мороз тріщить. Де багато пташок, там немає комахок. Шила в мішку не сховаєш.

❖ Випиши спочатку іменники — назви істот, а потім — назви неістот.

❖ Знайди слова, у яких усі приголосні глухі.

6. Позмагайтеся, хто запише більше іменників на букву **Д**, які відповідають на питання *що?*.

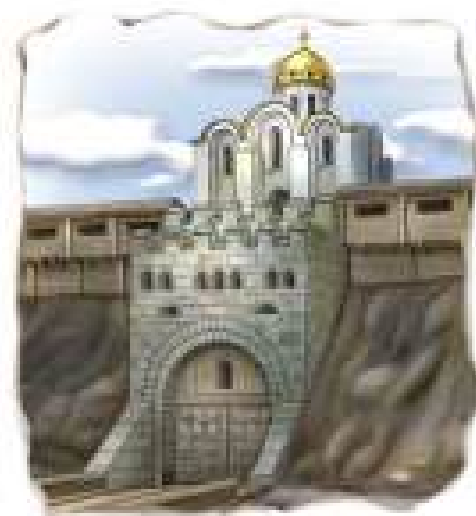
Назви істот і неістот

1. Прочитай продовження твору. Використовуй подані позначки.

Київ за князя Ярослава
Мудрого

До міста можна було ввійти з трьох сторін через укріплені ворота.

Найславніші були Золоті ворота з південного заходу. Вони були збудовані з каміння та цегли й покриті золотою бляхою.

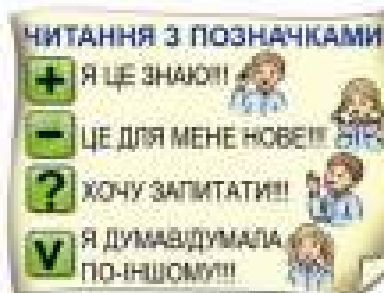

Нижче був переїзд. Його замикали на ніч великими дверима з дубового дерева, окованого залізом. Над воротами була мала церквіця.

Серед валів, побіч Десятинної церкви, Ярослав поставив нову княжу палату й різні церкви.

Найбільшу славу мала велика церква Святої Софії, або Божої Мудрості, з десятьма банями, прикрашена різьбою, гарними образами й малюнками.

По чужих землях розійшлася слава про наш золотoverхий Київ. Заморські купці, королі й королеві родичі були раді завітати до Києва, поглянути на його красу, багатство. Чужоземні купці продавали тут свій крам, купували в наших предків віск, звірині шкіри, хліб, мед, вивозили те у свої землі.

Звідти верталися з іншим крамом. За далекими морями, за Карпатськими горами, за темними лісами ширилася слава про нашу столицю.

За Михайлом Крищуком

- З чого були збудовані Золоті ворота?
- Яка споруда мала найбільшу славу в місті?
- Що купували чужоземці в Києві?
- Визнач тему і головну думку твору.

Запитання до автора

Про що б ти хотів / хотіла запитати автора твору?

2. Випиши з передостаннього абзацу тексту у дві колонки іменники — назви істот та назви неістот.

❖ Визнач число цих іменників.

3. Прочитай. Чому слова написані з великої літери? Спиши.

Колись давно столицю заснували
Кий, Щек, Хорив та Либідь, їх сестра.
Мій Києве, ти місто старовинне,
Краси утілення та вічного добра.

Юлія Турчина

❖ Підкресли іменники — назви істот.

❖ Обведи зеленим олівцем слова, які не можна перенести з рядка в рядок.

4. Відгадай загадки. Запиши відгадки.

- ✓ Ні сани, ні віз, а їде без коліс.
- ✓ Плавала, купалася, сухенькою залилася.
- ✓ Довгі вуха має, добре стрибає.
- ✓ Вдень у небі гуляє, а ввечері на землю сідає.

❖ Підкресли червоним олівцем слова — назви істот, а зеленим — назви неістот.

❖ Назви слова, у яких усі приголосні дзвіні.

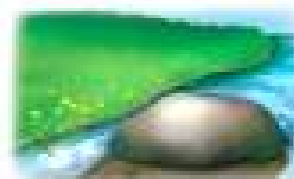
5. Спробуй прочитати анаграми.

Запиши прислів'я.

леМакань рапця щакар
за келиве дібезлля.
киЯз од авеКи ведеде.
няЗнна нідилю — оц клари шиніпта.
ідП лечийжа мікань вадо не чете.

❖ До яких речень подано малюнки?

❖ Придумай самостійно кілька анаграм.

Власні і загальні іменники.

Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах.

Велика буква в кличках тварин

1. Прочитай текст. Добери до нього інший заголовок.

Моя Україна

Україна — це моя Батьківщина.

Красива й уквітчана ця земля весною. Щедра й полум'яна восени. Строга й засніжена взимку. Солодка й пахуча в теплі літні дні. Чарівна у всі пори року.

Високі гори Карпати вдивляються в синю височінь. Могутня річка Дніпро пливе через усю країну. Вона поспішає розказати Чорному морю про гостинність її народу.

Із журналу

2. Випиши іменники, що є назвами однакових предметів з індивідуальними їх назвами за зразком: країна Україна, ..., ...

- Як називають такі слова? Перевір свій висновок за поданими правилами.

Загальні іменники — це назви однакових предметів (людей, тварин, речей, явищ та ін.): *хлопець, дівчина, кінь, книжка, річка, гора, вулиця, вітер*. Загальні іменники пишемо з малої букви.

Власні іменники — індивідуальні назви окремої особи чи предмета. Це — прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, назви країн, міст, сіл, вулиць, річок, морів, гір: *Іван Якович Франко, Київ, Хрещатик*.

Власні іменники пишемо з великої букви.

Культура мовлення

Моя ~~фамілія~~.

Моє прізвище.

3. Прочитай вірш. Випиши власні назви за абеткою.

Три брати — Щек, Кий, Хорив
І сестриця Либідь
Заснували в давнину
Славне місто Київ.

Тетяна Строкач

❖ Обведи слова, у яких звуків більше, ніж букв.

❖ Які імена відомих українців та українок ти знаєш? Запиши.

4. Запиши п'ять загальних назв тварин на букву **К**.

5. Запиши п'ять власних назв — прізвищ видатних людей на букву **К**.

6. Допиши до загальних назв власні — клички тварин.
Котик, собачка, папуга, кінь, корова, зайчик.

7. Добери загальні назви до запропонованих власних.
Зразок: море Азовське.

_____ Львів, _____ Шевченко, _____ Карпати,
_____ Андрійович, _____ Оксана, _____ Пушок.

8. Розкрий дужки й устав велику чи малу букву. Запиши.

Зразок. Дівчинка *Маргаритка* й квітка *маргаритка*.

(Л,л)ілія, (В,в)асилько, (В,в)еселка, (Л,л)ілія,
(В,в)асильки, (К,к)аштан, (В,в)еселка, (К,к)аштан.

❖ Поясни вживання великої літери.

9. Прочитай і спиши, уставляючи пропущені букви.

Назви тварин: ..орова, ..обака,
..інь, ..іт.

Клички тварин: ..олошка,
..ітерець, ..олохань, ..ніжок.

❖ Придумай і запиши речення.

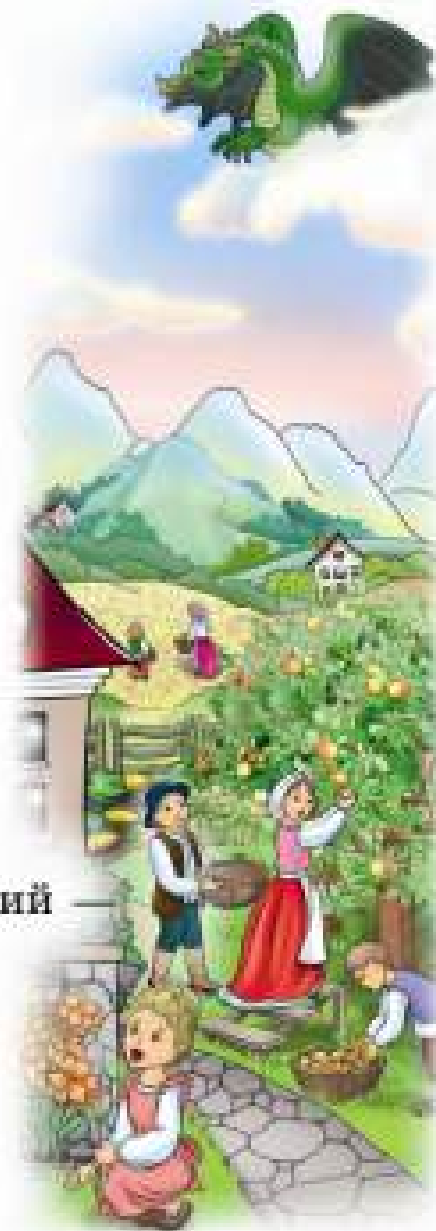
Власні і загальні іменники.
Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах.
Велика буква в кличках тварин

1. Прочитай виразно казку-п'єсу.

Чарівна флейта

Ведуча:

В однім славнім королівстві
завжди лад був, добрі всі.
Від світання й до смеркання
працювали і пісні
найпрекрасніші творили,
у достатку, мирі жили.
Гарно ниви обробляли,
квітники, сади плекали.
І в садочках, на баштанах
все родило-достигало.
Діти старших поважали,
їм в усьому помагали,
вчились змалечку добру.
І жилося в краю тім
добре старшим і малим.
За горами, за крутими
жив зміїще лютий, злий.
І дізнавсь про край привільний
розлютивсь, бо заздрих всім.
І на край Добра і Світла
наслав злий і лютий вітер,
що розносив сум, незгоду,
сварки, бійки між народу.
Вже у кожному домі лихо,

сваряться дорослі й діти.
Лад і мир війна змінила,
нема згоди, нема діла.
Діти в школах неслухняні,
не слухають тата, мами.
Став той край занепадати...
Ось і зимонька прийшла,
сипле сніг на всі поля.

(Сніжиночки здивувалися)

Сніжинки:

— Що із добрим краєм сталось?
Нас матусенька Зима
вчила землю укривати,
все живе оберігати
від морозів, від вітрів...
Люд став непривітний, злий...
— Не радіють нам, пухнастим,
не виходять зустрічати!
Королева снігова
в краю мерзлоти жила.

Снігова Королева:

(Королева дивиться в люстєрko)

— Вже моя прийшла пора!
Повно діток неслухняних,
подарую їм кристали
замість серця крижані —
служать хай тепер мені!
У тварин перетворю,
в свої сани запряжу!

(Виходять троє хлопчиків)

— Ось вони, ледачі діти!

(Махає на них своїм жезлом)

Будете мені служити!
Санки Кая підійдуть.
Нас чекає до-о-вга путь!

(Хлопці самі впрягаються в «сани» (візочок на колесах) і важко тягнуть, витираючи мокре чоло, везуть Королеву за ялинку).

Ведуча:

А сніжинки закружляли,
скрізь чарівника шукали.

(Кружляють і видивляються з-під рук довкола)

І нарешті відшукали
і отак йому сказали:

Сніжинки:

— Треба край цей рятувати!

Чарівник:

— Бачу й сам, що кепські справи.

Та безсилий в цьому я,
моїх добрих чар замало,
щоб здолати кригу зла.
Підсобити в цьому зможе
донька королеви Лади —
принцеса Поліна Перша
має флейту чарівну.
Як на ній вона заграє,
все тоді на місце стане!

Ведуча:

Знов сніжинки полетіли
й до принцеси говорили:

Сніжинки:

— Зичимо здоров'я вам!
Світ врятуйте від злих чар!

Ведуча:

І принцеса усміхнулась.

Лиш вустами доторкнулась
до сопілочки вона —
і музика полилась...

Край мелодія збудила,
у серця Добро вселила.

Здивувались хлопчак:

Хлопці:

— Що це з нами?

— Що було?

Ведуча:

Й повернулось в край Добро!

Знову лад в країні, тихо.

Залунали знов пісні.

Люди узялись за розум.

Скрізь затишно, в праці всі.

Як дізнався змій про це —

з люті лопнув і помер.

У тім краю добре буде,

де працюють добрі люди,

де науку здобувають

і про край свій вірно дбають.

Галина Римар

* Яка пригода трапилася в краю Добра і Світла?

* Чому діти стали неслухняними?

* Хто врятував цей край?

* Назви персонажів п'єси-казки.

** Знайди й прочитай антоніми в тексті.

*** Підготуйтеся до інсценізації твору:

- визначте ролі;
- навчіться виразно читати;
- виготовте костюми.

2. Знайди й выпиши з твору Галини Римар по три власні
і загальні іменники.

Велика буква в назвах
міст, сіл, вулиць, майданів, площ.

Велика буква в назвах річок, озер, морів, гір

1. Прочитай виразно текст.

Тореадори з Васюківки
(уривок)

Ми приїхали до Києва.
У гості до мого рідного
дядька і моєї рідної тітки.

Це було прекрасно. Ми
цілий рік мріяли про цей
день. Не те, що ми ніколи
не бували в Києві. Бували.
Ява один раз, а я аж двічі.
Але тоді, уперше, ми були
всім класом на екскурсії
всього лише два дні.
А вдруге я був сам, без Яви.
То було, звичайно, не те,
зовсім не те. Ви ж самі знаєте, що радість, якої не
можна розділити з найліпшим другом, — це не
повна радість. І навіть не пів радості. А якась
четвертинка... Отож не дивуйтеся, що в нас був
такий піднесений настрій.

Коли люди приїждять до Києва, з чого вони
починають? Правильно! З Хрещатика! Так уже
заведено... Ви сходите з поїзда, заносите свої
«чамайдани» в хату, і ноги механічно самі несуть
вас на Хрещатик, навіть не питаючи вашого
дозволу й бажання. Тітка ледве встигає гукнути
вам навздогін: «Глядіть же не загубіться!.. І на обід
не...» — далі ви вже не чуєте...

Через двадцять хвилин після того, як ми
приїхали, ми вже йшли по Хрещатику...

Що я сказав? Ішли? Ні, ми пливли, ми линули,
ми викроковували гордо й урочисто, як на параді.
По Хрещатику не можна просто собі йти, коли
щойно приїхав у Київ. Така вже то незвичайна
вулиця. Той, хто потрапив на Хрещатик, стає ніби
іншою людиною. Всі на Хрещатику здаються
якимись радісними й святковими. І напрочуд
чемними, ввічливими. І всі всміхаються.

Пливемо ми, линемо, викроковуємо по Хреща-
тику...

Праворуч багатоповерхові будинки, схожі на
величезні, кахлями обкладені груби, один на
одного громадаються, угору на Печерськ лізучи.

Ліворуч універмаг склом на сонці виблискує.
Далі здоровеннецька десятиповерхова міськрада
(скільки ж то в ній людей радиться — така
велика!).

Десь за міськрадою вежа телевізійна небо аж у
космос проїшприкує¹.

Оце висота! Нічого вищого в світі не бачив! Не
те, що на нашій груші!

Праворуч була станція метро. А метро, як ви
самі знаєте, — це метро. Не змовляючись, ми, як
по команді, одночасно повернули до входу в метро...

На наступній «Арсенальній» станції ми так
бігли по ескалатору вгору, що аж серця наші з
грудей вискакували. А там же два ескалатори, та
такі довжелезні.

Всеволод Нестайко

¹ Проїшприкує (небо) — піднімається.

- Про що мріяли хлопчики?
- Як хлопці йшли вулицею? Знайди й прочитай.
- Що діти побачили праворуч і ліворуч вулиці? Прочитай.
- Прочитай виділені слова. Про яку будівлю в них розповідається?
- Чи доводилося тобі бувати в Києві? Якщо так, розкажи про це.

Склади асоціативний куц зі словом *Київ*.

2. Якщо хочеш більше дізнатися про пригоди друзів, візьми в бібліотеці книжку Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» і прочитай. Поділися враженнями з друзями.

3. Випиши з тексту власні назви. Поясни їх написання.

❖ Допиши свої приклади.

4. Випиши з тексту п'ять загальних назв. Допиши свої приклади.

❖ Знайди в тексті синоніми до слова *йму*.

5. Добери загальну назву до кожної групи іменників — власних назв. Запиши.

Київ, Львів, Одеса, Вінниця, Маріуполь —

Світязь, Синевир, Ялпуг, Кагул —

Дністер, Дунай, Дніпро, Прут —

❖ Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.

6. Запиши по два іменники.

Прізвище, ім'я, по батькові людей; назви майданів; назви площ; назви морів; назви гір.

❖ Поясни їх правопис.

7. Знайди «зайве» слово.

Харків, Тернопіль, Херсон, Україна, Полтава.

Олександр, Євгенія, Михайленко, Андрій, Оксана.

Коваленко, Пчілка, Ігорівна, Василенко, Шевчук.

❖ Придумай і запиши речення із «зайвими» словами.

Велика буква в назвах міст, сіл, вулиць, майданів, площ. Велика буква в назвах річок, озер, морів, гір

1. Прочитай виразно вірш. Про що в ньому йдеться? Спиши.

Чудовий день. Ясна пора.
Легенький вітерець повіяв.
На кручах сивого Дніпра
Стоїть столиця наша — Київ.

Анатолій Камінчук

❖ Підкресли власні назви синім олівцем, а загальні — зеленим.

❖ Зроби звуко-буквений аналіз слова, яке відповідає

схемі:

2. Віртуальна екскурсія. Де б ти хотів / хотіла побувати?

Склади запрошення на екскурсію (усно).

3. Спishi, розкриваючи дужки.

(Х,х)рещатик — центральна вулиця (К,к)иева, яка простягається від (Є,є)вропейської до (Б,б)ессарабської площі.

(М,м)айдан (Н,н)езалежності — це головна площа (К,к)иева, яка розташована між вулицями (Х,х)рещатик, (Б,б)ориса (Г,г)рінченка, (С,с)офійською, (М,м)алою (Ж,ж)итомирською, (М,м)ихайлівською, (А,а)рхітектора (Г,г)ородецького та (П,п)ровулком (Т,т)араса (Ш,ш)евченка.

❖ Підкресли слова з наголошеним другим складом.

Це цікаво

✓ Найкоротша і найширша центральна вулиця серед європейських столиць — Хрещатик.

Щоб більше дізнатися про Київ, перейди за покликанням на сайт <https://is.gd/DPw8G> або скористайся QR-кодом.

❖ Що нового й цікавого ти дізнався / дізналася про Київ?

4. Прочитай виразно вірш. Поясни зміст виділених рядків.

Про Україну

Я тримаю у руці	І озера, і діброви,
Кольорові олівці.	І веселку, і калину,
Хочу я намалювати	Чорне море і Дунай —
Кримські гори і Карпати.	Все це наша Україна,
Степ і пагорби Дніпрові,	Наш чудовий рідний край!
	Наталія Зарічна

❖ Спishi. Підкресли власні назви синім олівцем, а загальні — зеленим.

❖ Поясни правопис великої букви.

❖ Випиши іменники, які відповідають схемі:

Рід іменників

1. Розглянь ілюстрацію. Поміркуй, про що буде розповідатися у вірші.

Понад Дніпро гуде метро
(колискова для сина)

Понад Дніпро гуде метро,
і рибоньці не спиться.
І журиться старий Дніпро,
і сон Дніпрові сниться,
що є у водах дивна Січ,
де риби шабелями
видзвонюють як день, так ніч,
неначе плавничками.
Вони готуються в похід,
щоб річку захистити,
бо всі забруднюють її,
і рибкам ніде жити.
Бо знай, моя дитино, знай,
ти знати це повинна:

Дніпро для рибок — рідний край,
це їхня Україна...

Тепер тебе питаю я,
мій хлопчику чудовий:
чи гостра шабеля твоя,
чи коник твій готовий,
щоб захистити ліс від сліз,
і рідну нашу річку,
і те подвір'я, де ти зріс,
і зайчика, й лисичку?..

Ну що ж: я бачу, ти — козак,
ти — серденько хоробре.

Ти підростеш, твій коник — теж,

і все в нас буде добре.
А поки — спатоньки лягай:
вже рибка засинає,
і сині сні старий Дніпро
на хвилях колихає.

Іван Малкович

- * Який сон бачить Дніпро?
- * Чим є Дніпро для рибок?
- ** Чому риби готуються в похід?
- ** Знайди у вірші антоніми. Прочитай.

***Дискусія. Чому автор закликає берегти природу?

Запитання до автора

Про що б ти запитав / запитала автора?

Створи листівку (плакат) «Бережи природу!»

2. Випиши з вірша по два іменники, які можна поєднати зі словами **він, мій; вона, моя; воно, моє** за зразком.

Він, мій — коник, ... ,
Вона, моя — рибка, ... ,
Воно, моє — серденько, ... ,

- Візьми до уваги! Іменник в однині належить до одного з трьох родів — чоловічого, жіночого або середнього.
- Самостійно зроби висновок про те, які іменники належать до чоловічого, жіночого або середнього роду.
- За потреби звернися до правила.

Іменники, які можна поєднати зі словами **він, мій**, належать до чоловічого роду: **школяр, стіл**.

Іменники, які можна поєднати зі словами **вона, моя**, належать до жіночого роду: **дівчина, веселка**.

Іменники, які можна поєднати зі словами **воно, моє**, належать до середнього роду: **дитятко, місто, вікно, море, обличчя, ім'я**.

3. Випиши слова в три колонки: у першу — іменники чоловічого, у другу — жіночого, у третю — середнього роду.

Ясен, таємниця, місто, клен, акація, авто, день, книга, барвінок, ідея, шосе, ананас, сніг, шоколад.

❖ Якщо правильно виконаєш завдання, то з перших букв кожного слова прочитаєш прислів'я. Як ти його розумієш?

Назви дитинчат тварин в українській мові належать до середнього роду.

Підготуйте діалог. Поясніть однокласникові / однокласниці, який був відсутній на уроці, новий матеріал на тему «Рід іменників».

4. Прочитай лічилку.

Із самісінького ранку
Умиваються на ганку:
Курка, півень, цуценя,
Кішка, кізка і ягня.
Хто ж не встигне вмитися —
Той іде жмуритися.

Наталя Любиченко

- ❖ Випиши іменники — назви істот. Визнач їх рід. Надпиши.
- ❖ Підкресли слова, у яких усі приголосні глухі.

Рід іменників

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися в тексті.

Про Дніпро і Десну

Легенда

Жив у стародавні часи могутній богатир Лиман, і було в нього двоє дітей — дочка Десна та син Дніпро. Десна була старшою, а Дніпро молодшим. От вирости діти, настав час Лиману передавати їм свої володіння. Каже батько:

— Діти мої любі, приходьте завтра до мене за благословенням. Хто першим прийде, тому й спадок мій залишу.

Полягали Десна та Дніпро спати. Та не спиться Дніпрові, сон не йде до нього. Хоче син першим батькове благословення взяти. І ранком, як тільки зоря зійшла, Дніпро прийшов до Лимана.

— Благословіть, тату!

— Добре, сину, — каже Лиман, — та чому ж не прийшла Десна, адже вона старша за тебе і більше прав має на мій спадок?

— Вона ще спить, батьку, — відповів Дніпро.

Благословив Лиман сина, і той пішов батьківську землю міряти, господарювати на ній. Проспала Десна вранішню зорю. Прокинулась — а молодшого брата вже немає. Прибігла до батька:

— Благословіть, тату!

Лиман благословив дочку, а потім каже:

— Дніпро першим від мене благословення взяв, але якщо випередити його і першою землею мою зміряєш — пануватимеш на ній по праву.

Побігла Десна за братом, а попереду себе сокола пустила, щоб він дорогу їй показував. Але як не намагалася, усе одно випередити Дніпра не змогла.

Раптом побачила Десна братів слід: «Якщо не випереджу його, то разом із ним отримаю батьківську спадщину».

Ступила Десна у слід Дніпра — і вмить обое стали ріками, потекли разом. Це батько вирішив примирити дітей своїх.

Проте Дніпро відтоді все одно вважається головною річкою України. Як розрізнити, де вода сестри, а де брата? Просто — в Десні вода світліша, а в Дніпрі темнувата.

** Чому Дніпро вважають головною річкою України?

** Знайди в тексті слова, що вказують, якого кольору вода в Десні, а якого — у Дніпрі.

Перейди за покликанням на сайт <https://is.gd/QAvQdH> — і дізнаєшся цікаву інформацію про Дніпро.

• Яке повідомлення тобі сподобалося найбільше?

Склади сенкан зі словом *Дніпро*.

2. Випиши з тексту по два іменники чоловічого, жіночого і середнього роду.

3. Прочитай виразно вірш. Спиши.

Україна — рідний край, Рідне місто й рідна хата,
Рідне поле, зелен гай, Рідне небо й рідна мати.

Ярослав Скидан

❖ Підкресли іменники _____, а прикметники ~~~~.

❖ Надлиши над іменниками їх рід.

4. Запиши якнайбільше іменників, які називають зимові явища природи. Визнач рід.

Мороз (ч. р.), ... , ... ,

❖ Склади речення з дібраними словами.

Число іменників

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися у творі.

Новорічне диво

Сутеніло... Потріскував мороз, сніг виблискував сріблом, переганяючи одна одну, літали синички, щоб зігрітися. Перехожі поспішали додому зі святковим настроєм. Авжеж! Завтра — Новий рік!

Усі були зайняті своїми справами та клопотами й ніхто не звертав уваги на малесеньке кошеня, що сиділо біля будинку. Сиділо воно вже давно. Щоб трохи зігрітися, скрутилося маленьким клубочком і з цікавістю позирало на перехожих.

Темніло. Кошеня дивилося на вікна, що запалювалися жовтавими вогниками. Йому видно було людей, які щось робили, бігали, розмовляли, сміялися... Звідти пахло теплом і чимось смачненьким. То був зовсім інший світ. Не той, у якому жило кошеня. Воно не знало, що таке

тепло й ласка, бо ніколи не відчувало цього. І ніколи не пило теплого смачного молочка.

Стало зовсім темно. Мороз посилювався. Кошеня так змерзло, що не могло вже й поворухнутися. Воно вже не спостерігало за людьми, а, заплющивши оченята, сиділо тихо, наче заснуло.

Воно не бачило, як у вікно його помітила маленька дівчинка. Лише відчуло, як його підняли теплі й ніжні рученята і понесли в інший світ...

Годинник показував дванадцятую годину, усіма кольорами блимала ялинка, надворі тріщав новорічний мороз, кружляли холодні сніжинки.

А на м'якенькому килимку солодко спало маленьке кошенятко, і біля нього стояла тарілочка з теплим молочком.

За Ольгою Зубер

- * Коли відбуваються події, описані в оповіданні?
- * Прочитай уривок із тексту до малюнка.
- ** Знайди й прочитай абзац, у якому розповідається про те, хто підібрав кошеня.
- ** Склади й запиши план до оповідання.
- ** Перекажи текст за планом.

*** **Дискусія.** Чи схвалюєш ти вчинок дівчинки?

Придумай історію з виділеними словами й словом *лев*.

РАФТ

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
кошеня	дівчинка	лист	подяка

Пригадай! Іменники змінюються за числами. **Однина** означає один предмет, а **множина** — два й більше: *зошит* — *зошити*.

2. Випиши з тексту п'ять іменників в однині й чотири — у множині.

- ❖ Постав наголос у цих словах.
- ❖ Визнач рід іменників.
- ❖ Підкресли букви, які позначають глухі приголосні звуки.

3. Випиши слова у дві колонки (однина, множина). Якщо правильно виконаєш завдання, то з перших літер кожного слова складеш нові слова.

Секунда, ноутбук, океани, ірис, м'ячі, еклери, годівничка, лимони, усмішка, юнаки, рибка, хвилини.

- ❖ Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв.
- ❖ Обведи слова, у яких усі приголосні дзвінки.

❖ Яке слово не можна перенести з рядка в рядок?

4. Прочитай виразно вірш. Чи всіх зимуючих птахів згадав автор?

У скрутний зимовий час
залишаються у нас:
дятел, ворон, горобець,
галка, щиглик і норець,
омелюхи і сорока
гамірлива, білобока,
та синички з снігурами,
та вівсянки з шишкарями...
Серед розсипу снігів
чути їхній мужній спів.

Іван Величко

❖ Спиши вірш. Обведи слова — назви птахів, ужиті в однині, зеленим олівцем, а синім — ужиті в множині.

❖ Проаналізуй за будовою виділене слово.

5. Прочитай народні прикмети.

Кіт шкрябає підлогу — на вітер і завірюху,
дере стіну — на негоду, лежить черевцем догори —
на відлигу, згорнувся в клубочок й уткнувся носом
у лапки — на мороз.

Горобці ховаються в затишок — під дах чи
залазять у купи хмизу — на мороз і заметіль.

❖ Випиши іменники в однині, поряд запиши їх у множині.

Знайди відповідь на запитання й запиши.
За потреби скористайся енциклопедією,
інтернетом чи покликанням
<https://is.qd/SOWVb4> або QR-кодом.

- Який птах є символом миру?
- Який птах є символом мудрості?
- Коли відзначають День птахів?
- ❖ Запиши в множині слова — назви птахів.

Число іменників

1. Прочитай виразно вірш.

Бережи природу, друже!
Бережи природу, друже!
Вона вдячна буде дуже.
Не ламай ти гілочок,
Не зривай ти квіточок.
Стань єдиним цілим з нею,
Наче з рідною душею.

Тетяна Прокоф'єва

• Чому потрібно оберегати природу?

Культура мовлення

~~Губимо~~ природу.

Нищимо природу.

2. Спиши вірш. Визнач число і рід іменників. Надпиши.

❖ Обведи зеленим олівцем слова, у яких букв більше, ніж звуків, а синім — звуків більше, ніж букв.

3. Знайди на форзаці в діаграмі Венна іменники, які вживаються тільки в однині та тільки в множині.

4. Випиши слова, які вживаються тільки в однині (скористайся діаграмою Венна). Склади й допиши ще одне слово, взявши з першого слова першу літеру, з другого — другу, з третього — третю і т. д.

Диня, любов, фіалка, Київ, щавель, геолог,
масло, зайчик, щастя, цукерка, гілля, скатертина,
квітка.

❖ Проаналізуй за будовою утворене слово.

5. Розкодуй і запиши слова, які вживаються тільки в однині, користуючись номерами букв абетки. Запам'ятай їх правопис. Придумай і запиши речення.

1, 22, 25, 1, 16, 31, 23

7, 16, 7, 15, 23, 21, 11, 15, 1

асфальт

6. Спиши прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш.

електрика

Сміливість фортеці бере. Дружба дорожча за золото. Зима без снігу — літо без хліба.

- ❖ Підкресли слова, які вживаються тільки в однині.

7. Прочитай слова, які вживаються тільки в множині. Знайди спільний звук у кожному рядку слів. Запиши літеру, якою він позначається, — і отримаєш ще одне слово, яке вживається тільки в множині.

Двері, сходи, дрова, дріжджі.

Перегони, вершки, веселощі, Черкаси.

Цимбали, граблі, будні, меблі.

Ковзани, канікули, сани, хащі.

Ворота, штани, бутси, Карпати.

Іменини, окуляри, ножиці, піжмурки.

- ❖ Підбери синоніми до утвореного слова. Запиши.

Обговорення, суперечки, розповідь, дискусія, запитання, обмін думками, промова.

- ❖ Придумай речення з кількома іменниками, що вживаються тільки в множині.

8. Розглянь малюнок. Склади розповідь. Придумай заголовок.

- ❖ Визнач число іменників.

9. Відгадай загадки. Спиши. Визнач число іменників.

- ✓ Дві дощечки, дві сестри, несуть мене із гори.
 - ✓ Не художник, а малює.
 - ✓ Взимку горою, влітку водою.
 - ✓ Влітку ми відпочиваємо, а взимку дітей катаємо.
 - ✓ Наче пух, ніби пір'їнки, з неба падають...
 - ✓ Ллється річка — лежимо, лід на річці — біжимо.
- ❖ Обведи синім олівцем слова, які мають тільки форму однини, а зеленим — тільки множини.

Відмінки іменників

1. Прочитай речення. Випиши виділені іменники зі зв'язаними з ними словами. Познач у них закінчення.

З кожним роком розквітає і міцніє Україна. Для нас немає нічого кращого від України. Україні віддаємо всі свої справи, знання, уміння і таланти. Ми любимо Україну, бо це наша Батьківщина. Пишаємося Україною як незалежною державою. В Україні є дуже гарні традиції та звичаї відзначення зимових свят.

Візьми до уваги! Іменники, пов'язуючись з іншими словами в реченні, змінюють свої закінчення. Зміну закінчень іменників називають змінюванням за відмінками.

2. Щоб запам'ятати назви відмінків, прочитай виразно вірш.

Як вивчити відмінки?
Щоб змінити слово, є відмінки.
І якщо завчить тобі не ліньки —

Ці поради пригадаєш враз.
 Їх назвеш без хиби повсякчас.
 Отже, **НАЗИВНИЙ** лиш називає:
 Що і хто (нам пісню заспіває)?
 В **РОДОВОГО** — інші запитання:
 Це — кого, чого (нема у Тані)?
 Віддали кому, чому? — **ДАВАЛЬНИЙ**.
 Кому? Чому? — Славкові, Ганні.
 Далі йде **ЗНАХІДНИЙ**, щоб знайшли:
 Кого? Що? Скількох (звірят) і скільки (лип)?
 Підказав **ОРУДНИЙ**, чим орали:
 Ким і скількома? — Двома волами.
 А **МІСЦЕВИЙ** має назву місця:
 В кому? В чому? В чім? (В ріці, на листі).
 Щоб звернутись — **КЛИЧНИЙ** є відмінок.
 Просто клич: матусю! Україно!

Любов Сердуніч

3. Випиши з вірша назви відмінків і питання до них.

➔ Досліди, скільки відмінків є в українській мові.

- ➔ На які питання вони відповідають?
- ➔ Перевір свій висновок за правилом.

В українській мові є сім відмінків іменників: називний, родовий, давальний, знахідний, орудний, місцевий, кличний.

Іменники в шести відмінках, окрім кличного, відповідають на питання.

У кличному відмінку іменники використовують тільки для звертань.

4. Розглянь таблицю. Зверни увагу на скорочені назви відмінків та питання, на які відповідають назви істот і неістот.

Назва відмінка (скорочене позначення)	Питання, на яке відповідає відмінок іменника		Приклади відмінювання іменників		
	Назви істот	Назви неістот	Чоловічого роду	Жіночого роду	Середнього роду
Називний (Н. в.)	хто?	що?	голуб	зима	сонце
Родовий (Р. в.)	кого?	чого?	голуба	зими	сонця
Давальний (Д. в.)	кому?	чому?	голубові, голубу	зимі	сонцю
Знахідний (Зн. в.)	кого?	що?	голуба	зиму	сонце
Орудний (Ор. в.)	ким?	чим?	голубом	зимою	сонцем
Місцевий (М. в.)	на кому?	на (у) чому?	(на) голубові, на голубі	(у) зимі	(на) сонці
Кличний (Кл. в.)	—	—	голубе	зимо	сонце

5. За зразком, поданим у таблиці, усно провідмінняй іменники *тато, мама, дитя*.

Відмінки іменників

1. Прочитай оповідання.

Різдвяний Львів

Наша історія починається в старовинному місті Львові. Там, на вулиці Пекарській, де завжди пахне свіжоспеченим хлібом і підгорілою карамеллю, жила собі дівчинка Варвара.

Про настання зими вона дізнавалася за зміною запахів — з початком грудня Пекарська пахтіла медом, помаранчевими цукатами¹ й рожею (так у Львові називають варення із трояндових пелюсток). А це означало, що знані львівські пекарі почали готуватися до Різдва й бралися випікати пампухи, струдлі², медові пряники, роляди³, завиванці⁴ — з маком, сиром, горіхами — і просто калачі з ярої пшениці.

Повітря настоювалося на святкових ароматах, і тому тут часто падав сніг зі смаком цвібака⁵. Або медівника, перемащеного сливовим варенням. Із дахів звисали різнокольорові бурульки. Їх можна було відламати і смоктати, як льодяник.

Варвара чимчикувала Пекарською, смакуючи таким медовим льодяником, і роздумувала над тим, що б то замовити Миколаю собі в подарунок. Перебирала в пам'яті все, що побажали її однокласники — конструктор лего, чеколadowий зайчик із «Майстерні шоколаду»,

баскетбольний м'яч, телескоп, наплічник із магазину «Terra Incognita», — і раптом збагнула: усі тільки просять і просять, ніхто навіть не згадає про самого Миколая — він, певно, єдиний у цілому світі тієї ночі не отримає подарунка.

Ярина Винницька

1 — помаранчеві цукати

2 — струдель

3 — роляда (рулет)

4 — завиванець

5 — цвібак (biskvit)

* Де й коли відбуваються події, описані в оповіданні?

** Знайди й прочитай абзац, у якому розповідається про ласощі, які готують до Різдва.

** Склади й запиши план.

*** Чи святкують Різдво у твоїй родині?

Якщо ні, то які зимові свята відзначають? Розкажи.

*** Поставте запитання одне одному про свята, які відзначають у ваших родин.

Письмо для себе

Який подарунок ти мрієш отримати на свято?

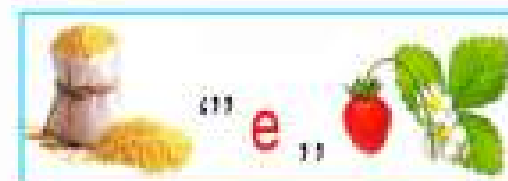
2. Спиши зачин тексту. Визнач відмінки іменників. Скорочено надпиши їх.

❖ Знайди в тексті власні іменники й поясни їх правопис.

3. Розгадай ребус. Запиши слово.

❖ Випиши з тексту речення з утвореним словом.

❖ Провідміняй це слово. Запиши.

**Аналіз іменника як частини мови.
Узагальнення за темою «Іменник»**

1. Прочитай заголовок. Поміркуй, про що буде розповідатися в творі.

Зима щедрує по дворах
Кує в годиннику зозуля,
Що день подовшав не дарма:
На весну Сонце повернуло,
Хоча за вікнами зима.
Знов над хатами біля гаю,
Над володіннями зими
Стоять і небо підпирають
Стовпами сизими дими.
На склі — узорі, сріблом шиті,
За склом, у мене на виду
Цвітуть холодним білим цвітом
Дерева в нашому саду.
В ці дні у селищі за гаєм
Зима щедрує по дворах,
Лапатим снігом посіває,
Крупою трусить у садах.

Анатолій Качан

- Як цвітуть дерева взимку? Прочитай.
- Знайди слова, ужиті в переносному значенні.

- Знайди в бібліотеці або інтернеті повідомлення про те, як святкують Різдво та Новий рік у різних країнах світу.

Культура мовлення

Вітаю з наступаючим святом.

Вітаю з прийдешнім святом.

Переглянь мультфільм «Говоримо українською» за покликанням на сайті <https://is.gd/xe2hJj> або QR-кодом.

2. Спиши другу строфу вірша. Визнач відмінок іменників. Надпиши скорочено.
3. Випиши з вірша кілька іменників. Проаналізуй їх за планом.

Зразок. Калина — (що?) імен., поч. ф. — калина, загальна назва, назва неістоти, жін. рід, одн., у реченні — підмет.

План аналізу іменника

1. Аналізоване слово.
2. Питання, на яке воно відповідає.
3. Частина мови.
4. Початкова форма (називний відмінок однини).
5. Назва власна чи загальна.
6. Назва істоти чи неістоти.
7. Рід.
8. Число.
9. Яким членом речення виступає.

4. Провідміняй письмово виділені у вірші іменники.

Склади сенкан зі словом *іменник*.

**Аналіз іменника як частини мови.
Узагальнення за темою «Іменник»**

1. Запиши назви зображених малюнків. Визнач число і рід іменників.

2. Прочитай слова. Встав пропущені букви.

А..стра, д..ректор, кор..дор, пш..ниця, во..зал,
ч..ремха, ф..рмер, абр..кос, ап..льсин, ас..альт,
ел..ктрика.

- ❖ Запиши слова в алфавітній послідовності.
- ❖ Підкресли трискладові слова з наголошеним другим складом.
- ❖ Обведи зеленим олівцем слова, у яких є м'які приголосні звуки.

Позмагайтеся, хто придумає цікаву розповідь, використавши якнайбільше записаних слів.

3. Прочитай слова. Випиши «зайве» слово в кожному рядку.

Лижі, санчата, гіроскутер, сноуборд.
Снігур, шишкар, ластівка, синичка.

- ❖ Визнач число іменників.
- ❖ Підкресли дзвінкі приголосні синім олівцем, а глухі — червоним.

4. Запиши по п'ять імен дівчаток і хлопчиків на букву А.

5. Прочитай виразно вірш.

Новорічний подарунок
Під ногами сніг співає:
— Ну ж, прудкіше, ну ж, скоріш:
Горобців криклива згряя
Пише новорічний вірш.
А у нім — про танець румбу
І ялину край вікна,
Й новорічний подарунок —
Жменьку теплого зерна.

Наталка Поклад

- * Про що пишуть вірш горобці?
- * З яким настроєм потрібно читати вірш?
- ** Який подарунок хочеш отримати до свят?
- *** Спробуй самостійно скласти вірш до свята.

Створення класної газети.

- Чи хотіли б ви створити класну газету? Адже скоро ми будемо відзначати зимові свята.

Які асоціації у вас виникають, коли чуєте словосполучення зимові свята? Складіть мапу думок.

- Кого б ви хотіли привітати зі святами?

Створіть класну газету до свят. Розмістіть у ній свої привітання, вірші, малюнки. Об'єднайтеся в групи й обговоріть ваші ідеї та пропозиції.

- Виберіть, хто що буде робити.

Малювати

Складати вірші,
привітання

Оформляти

Повторення вивченого

1. Прочитай виразно вірш.

Святвечір

Діти з-за порога,
Діти з-за одвірка
Дивляться на небо,
Чи не сходить зірка.
Блисне перша зірка
Сяйвом променистим —
Мати всіх запросить
До вечері сісти.
Виглянь, виглянь, зірко,
Ми тебе чекаєм
Вечеряти з нами
За старим звичаєм.

Марія Хоросницька

- На яке свято чекають діти?
- Коли воно прийде до дітей?
- Порівняй малюнок і вірш.
- Прочитай речення зі звертанням.

2. Випиши з вірша іменники, визнач їх рід. Надпиши.

- ❖ Підкресли іменники, ужиті в орудному відмінку.

3. Добери й запиши по три слова до кожної схеми. Визнач рід іменників.

4. Випиши в зошит п'ять слів із **ь**. Скористайся словником чи книжкою, яку зараз читаш.

- ❖ Підкресли букви, що позначають дзвінкі приголосні в цих словах.

5. Згрупуй подані слова. Запиши: як частини мови; як споріднені слова; як синоніми.

Фарбувати, малюнок, щасливий, радісний, фарби, радість, малювати, щастя, розфарбований, розмальований, радіти, ошчасливити.

- ❖ Підкресли двоскладові слова.

6. Відгадай слова. Запиши.

Корінь від слова *квіт*ка, суфікс від слова *казоч*ки, закінчення від слова *пташ*ка.

Префікс від слова *розв'яз*ати, корінь від слова *мов*ний, закінчення від слова *річ*ка.

- ❖ Підкресли букви, які позначають глухі приголосні звуки.

7. Спиши, уставляючи пропущені **е, и, з-, с-, роз-, без-**.

С...стра, ч...сло, в...селий, кр...латий, ..творений, ..хвалити, ..робити, ..казав, ..межний, ..вантажити, ..крити, ..хмарний.

- ❖ Підкресли двоскладові слова.
- ❖ До виділеного слова добери й запиши споріднені слова.

8. Спиши прислів'я. Підкресли в словах букви, що позначають тверді приголосні звуки, однією лінією, м'які приголосні — двома.

Маленька праця краща за велике безділля.

Землю красить сонце, а людину — праця.

- ❖ Підкресли антоніми.
- ❖ Запиши звукову модель виділеного слова.

9. Добери й запиши по п'ять іменників — назв істот і неістот.

- ❖ Визнач їх число та рід. Надпиши.

Повторення вивченого

1. Прочитай текст. Використовуй подані позначки.

Дідух на покуті

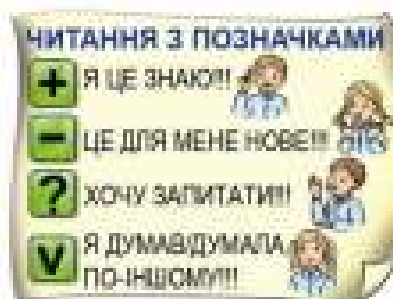
Як прикрашали свої помешкання наші пращури? Як відомо, звичай ставити в хатах ялинки прийшов до нас із західноєвропейських країн.

В Україні на Різдвяні свята оселі традиційно прикрашали виробами із соломи (їх називали «павучками») та фігурками з глини («їжачками»). Замість ялинок на покуті чи на столі ставили дідух.

Це був усе-таки один із найголовніших різдвяних символів. Його робили з першого жайникового чи останнього обжинкового снопа. Напередодні свят зі стеблин обрядового снопа формували кілька пучечків, обв'язували їх соломинками чи кольоровими нитками. Потім такі пучки складали до купи й обкручували стрічками.

Вигадливіші господині прикрашали дідух ще й кольоровим папером або засушеним зіллям. До хати дідух вносили напередодні Різдва. Він перебував в оселі до Водохреща. І не лише як краса до свята, він ще й був символом ушанування пращурів.

Нині чимраз більше людей замість новорічних ялинок виготовляють і ставлять в оселях дідухів. Це допомагає не тільки зберегти життя лісовим красуням, а й пошанувати свій родовід.

Тому, якщо у вашій домівці з'явиться цей символ, що замінить ялинку, — не розчаровуйся. Адже так само робили й наші предки.

Василь Скуратівський

- Як ти розумієш зміст виділених речень?
- Скажи, яких традицій дотримувалися наші пращури, готуючись до зимових свят?

Ознайомся з колядками. Для цього перейди за покликанням на сайт <https://is.gd/shwdHg>, або скористайся QR-кодом або запитай у старших.

- Вивчи одну з них. Заколядуй її своїм рідним, сусідам, друзям.
- Яка колядка тобі найбільше сподобалася?

Письмо для тебе

Чи прикрашає твоя родина свою оселю до Різдвяних і Новорічних свят?

2. Випиши з тексту по три іменники чоловічого, жіночого і середнього роду.

❖ Зміни ці слова за числами.

3. Визнач відмінок іменників у виділених реченнях тексту Василя Скуратівського.

4. До поданих загальних назв допиши по п'ять власних назв.

Річка, місто, планета, материк.

5. Запиши назви тварин із м'яким приголосним звуком.

❖ Укажи кількість звуків і букв у кожному слові.

6. Назви й запиши іменники жіночого роду, що означають назви предметів у твоєму портфелі.

❖ Склади речення із цими іменниками.

Створи мапу думок зі словом *іменник*.

Перевір свої досягнення за покликанням на сайті <https://is.gd/nkL0wG> або QR-кодом.

Відповіді до завдань — за покликанням на сайті <https://is.gd/2moo2E> або QR-кодом.

Навчальне видання

Чабайовська Марія Іванівна
Омельченко Наталія Михайлівна
Синільник Віра Вікторівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Головний редактор *Іван Білах*
Науковий редактор *Марія Барна*
Редактор *Ігор Миколів*
Комп'ютерне верстання *Марії Логош*
Художнє оформлення *Мар'яни Дачинської*

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09.06.2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com

ДІАГРАМА ВЕННА

Число іменників

СЕНКАН

Сенкан — це вірш, що складається з п'яти рядків.

1. Іменник (один) *Чорнобривці.*
2. Прикметник (два) *Різнобарвні, яскраві.*
3. Дієслово (три) *Цвітуть, прикрашають, дарують.*
4. Речення з 4-5 слів *Різнобарвні чорнобривці зацвіли в саду.*
5. Одне слово (асоціація до іменника, синонім тощо) *Квіти.*

РАФТ

Від імені вчителя/вчительки зробить у школі оголошення про проведення фотоконкурсу.

Оголошення

Запрошую треті класи взяти участь у фотоконкурсі «Як я провів/провела літо». Роботи приймаються до 20 вересня.
Оксана Тарасівна

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хто пише	хто отримує	форма написання тексту	про що текст
вчитель	третьокласники	оголошення	фотоконкурс